

PISANII SÂNGEORZENE

- SPIRITUALITATE, ISTORIE ȘI TRADIȚIE LOCALĂ -

ANUL III, NR. 10 (25), OCTOMBRIE, 2014

ÎN ACEST NUMĂR:

**TIBERIU MORARIU, IULIU POP, DORIN DOLOGA,
OCTAVIAN SCRIDON, AL. RUSSU, ALEXANDRU DĂRĂBAN**

PISANII SÂNGEORZENE

- Spiritualitate, Istorie și Tradiție -

ANUL III, NR. 10 (26), OCTOMBRIE 2014

PISANII SÂNGEORZENE

Revistă de spiritualitate, istorie și tradiție locală

Fondatori: profesor **FLORIN HODOROGA**
teolog **ALEXANDRU DĂRĂBAN**

REDACȚIA: Casa de Cultură Sângeorz-Băi, str. Republicii nr.33, jud. Bistrița-Năsăud; E-mail:
florin.hodoroga@gmail.com
Jucu, str. Jucu-Herghelie nr. 67, jud. Cluj; E-mail: adaraban17@yahoo.ro;
alexandrudaraban53@gmail.com

TEHNOREDACTARE: *Alexandru Dărăban*

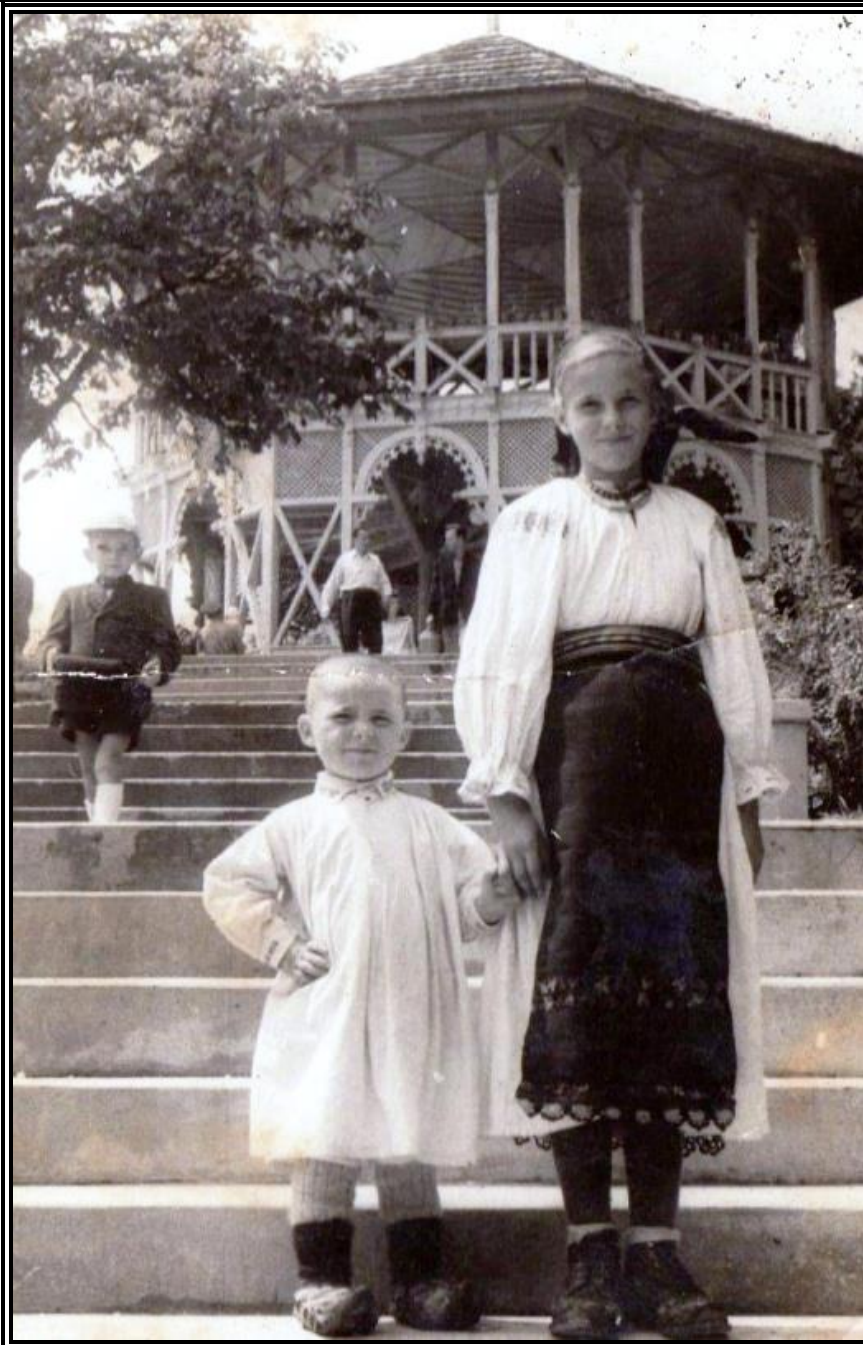
Revista poate fi citită pe rețeaua de internet la adresele:
<https://independent.academia.edu/DarabanAlexandru>
<http://en.calameo.com/accounts/3280504>
<https://www.facebook.com/daraban.alexandru.3>

COPERTA I: *Învățătorul Ioan jarda*

COPERTA IV: *Militar din armata austro-ungară (Dorin Dologa)*

ISSN 2285 – 8229
ISSN-L 2285 – 8229

TRADIȚII

Fotografie din colecția artistului Maxim Dumitraș

Reproducere din publicația „Ardealul”

MATERIAL ETNOGRAFIC ȘI FOLCLORIC DIN MUNȚII RODNEI

- II -

TIBERIU MORARIU¹

Băgatul oilor pe brânză și plecarea lor la munte²

Când codrul roșcat începe să-și îmbrace haina verde de smarald, populația se îngrijește să-și trimită oile la munte. Cu mult ceremonial se face plecarea lor, căci *sărbătoarea oilor trebuie cinstită*, dacă vrei să meargă bine stânei. Femeile, îmbrăcate în haine de sărbătoare, pleacă la oi cu mâncări pregătite într-ales, dar nu se apropie de turmă, căci e credința că oile se îmbolnăvesc, dacă merg între ele. Se mulg păciunele, se *carâmbesc* și pe urmă începe petrecerea *mniertucilor*, care durează până noaptea târziu.

În trecut se băgau oile pe brânză în munte, unde mergeau și femeile să petreacă. Azi, abia în unele comune din cursul superior al Someșului, mai există acest obicei, fără însă ca femeile să meargă la munte. *Sărbătoarea oilor* este însoțită de un întreg ceremonial. Se pune *ciatâj* în fața strungii, ca oile să fie ferite de duhurile rele, se afumă cu tămâie, li se citește de către preot molitvă, și câte alte obiceiuri nu se mai fac cu această ocazie.

Iată cum povestește baciul Ilie Ani din comuna Salva acest obicei:

Astăz îi ziua de Sângeorz, de cân ne apucăm de făcut lapcile de primăvară. Să aleg mnieii dimineața și până la prânz și ziua îmblă mnieii singuri cu păstor la iei. La ujină vin oile la târlă și să mulg, apoi țapăm mnieii de le sug și îmblă apoi tăt cu iele până sara. Și sara îi alegem iară, dimineața să mulg oile. Îmblă după aceia mnieii singuri, până la ujină și oile iară singure și asta tăt așa mere două săptămâni, adecă tăt aleșii. La două săptămâni să strâng tăți sâmbrașii ori mniertucii, adecă oieși, care o dat Dumnezău de au oi, la o casă și apoi mai mulți sâmbrași ne în-

---

¹ Articolul de față, scris de Tiberiu Morariu face parte din lucrarea *Material etnografic și folclor ciobănesc din Munții Rodnei*, în *Vatra* – Revista învățătorilor din județul Năsăud, Anul V, Nr. 6-12, iunie-decembrie 1939, pp. 137-140. Notele ce urmează fac parte din lucrare.

² Pentru a avea o privire de ansamblu asupra diferitelor faze ale vieții ciobănești din Munții Rodnei, voi enumera obiceiurile mai caracteristice, legate de diferitele faze ale păstoritului, începând cu băgatul oilor pe brânză și plecarea lor la munte.

voim cum să facem o turmă, ca să pucem face brânză mai bună și mai multă, de aceia facem stâna cât să poace de mare. După ce s-o învoit, să vorovăsc unu cu altu, cum să hrănescă oile, două, tri zile, ori cu pășune, ori cu bucate, ori cu pășune într-ales; și le pot hrăni cum le place; că așa-i obiceiul pă la noi. Dacă le-am hrănit, ne vorovim că-n cutare zi să ne strângem laolaltă și să le măsurăm pă brânză.

După ce-am strâns laolaltă oile, fieștecare mniertuc își ie oile lui și le dă în samă la on păcurari la care a avut plăcere; le dă cu numărul fieștecare câte o avut. Păcurariu îi băgat de-on om, care are mai mulce oi dintre ie. Sunt patru, cinci ori șăsa păcurari, după cum facem turma de mare. După ce o isprăgit cu luatu-n samă, le-am strâns tăce o grămadă și le-am luat și le-am băgat după strunga mare și înaintea strungii să face o strungă mai mică, numită mulgătoare de doi oameni, cu numele de vârșoc. Să bagă oile după strungă, di-napoi, în strunga cea mare de unde ies de le mulg gazdele, că nu pot bgirui numa păcurarii la acei mulsoare. Apoi să mulg la vârșoc de doi oameni străini; la o tâmplare de nu-s oameni străini, leagă două gazde la oci și îi pun de le mulg așa ca să nu-ș cunoască oile lor; la on caz și îi pun de trece v-o oaie di-napoi, nemulsă, atunci oameni de încredere o mulg bine, că sânt mulce gazde care nu și le mulg tare, ca a doua zi să aibă lapce cu soțâie. Oamenii de încredere mulg oile pă-ntrumpcice, una cu alta.

Cin să apropie de vinit sara la cătat, să pune o cruce într-un huci verde, cu frunză în vârful lui, cu fața cătă strungi. Crucea să pune că orice lucru început îl începi cu Sfânta Cruce; de aceia să pune și înaintea strungii Crucea. Huciu să pune verce ca să cie și oile cu mană, până vara viitoare.

Dacă îi puțință de-a porni la pășune, de nu-i tocmai înnioptat, le pornesc în pășune și să duc sâmbrași și le hrănesc, și apoi, mintinaș, vin cu iele înapoi, din locu de unde-o pornit și să hodinesc oamenii; dorm pângă (pe lângă) iele, ca să nu fugă la locurile de unde-o vinit, că acolo le-o rămas minieii.

A doua zi cân se scoală Dumnezeu în pace, le luăm cân îi on ceas până în zi și le pornim de le hrănim până la unsprăzece, înainte de amniaz. După aceia vin la strungă și apoi să apucă și le aleg fieștecare în strunga lui, care a făcut-o în strunga c-e-i mare, unde le mulg pântru lapcele de măsură. După ce o gătat tăț de ales oile, unu dintre noi poruncește să să scoale de pe scaun și după ce s-o sculat tăț, apoi ne înturnăm cu fața cătă răsărit și ne rugăm lui Dumnezeu, zăcem un Tatăl nost.

Tatăl nost l-am zăs, și după aceia mniertucii întorc vasăle cu gura în jos, ca să curgă apa din iele, și să apucă de muls. Se mulg două ceasuri, până le gată, apoi să apucă de cărâmbgit lapcile. La cărâmbgit sunt două vasă tare mari, adecă-i on vas de lemn, ca un ciubăr de mare, dară

n-are torți și în iel punem cașu și a doilea vas, care împlă pe foc, de facem urda, adecă căldarea de aramă, cu spoială pă ea. Carâmbgitul îl începe baciul cu omu care să vede că are mai mult lapce în vasă, adecă în găleți. Apoi după ce o isprăvit cu iel de carâmbgit, o vinit al doilea după dânsu, până când o vinit tăți așa unu după altu. Mniertucu cu lapce mai mult în creștătură, adecă îi mai sus pă carâmb, să numește stânaș; ăla poartă tăte greutățile stâniei. Stânașul are mai mult vâlvă, că mai multă brânză nu poate căpăta decât i-o dat-o Dumnezău.

Până ce s-o muls oile, la feștecarea sâmbraș i-o vinit de acasă, ori muierea, ori o fată, cu cinste, tare frumoasă; cum și cum să silesc într-aceia să cie mai frumoasă mâncările unuia decât a altuia. Și-apoi să pun jos, pe un râț frumos și acolo petrec cu băutură și mâncări, fel de fel, că aceia zî se numește sărbătoarea oilor. O gătat de gustat și s-apucă de joc și petrec până sara.

Lapcele acela, adecăte brânza aceia din mulsoarea de măsură, așa să petrece: la săraci, la oameni, la care ce poftesc. După ce s-o muls oile, vine părintele și-i face feștane la turmă, pintru ca Dumnezău să le ajuce ca să scape turma din greutatea aceia mare, ca lemnu acela, carâmbu, îi o greutate tare mare, că trăbă să-i dai la tăt omu pă voie, cât i-o dat Dumnezău: pcicu lui. Fomeile nu-i slobod să se apropie de strungă, că poace că alta-i cu păcace, tocmai atunci³. Dacă ști că nu-i tocmai atunci poace să se apropie de oi. Și care să tâmplă de-i atunci cu păcace, îi datoare ca să spuie la omu numit, adecă la baci, atunci baciul leagă on cir (fir) de păr roșu la vârtej, de coada lui, ca să ferească Dumnezău oile să nu să spurce. Cin să duce fomeia cu păcate la oi și nu spune, atunci mult o săptămână, ori două, odată fac oile bube pă țâță, de nu le poț mulge, și nu-ț trăbă mai mare năcaz decât ăla, să nu le poț mulge.

După ce oamenii o petrecut, să vorovăsc câte cumpene de brânză să ieie. Și apoi după cât lapce, s-o muls, anume de-o fost timpuri frumoase, în zilele care s-o hrănit oile, ieu mai puține cumpene, că o muls lapce tare mult. De o fost niște vremuri slabe, cu ploi, cu geață, s-o muls lapce puțin, atunci ieu cumpene mai mulce, adecăte cân îi lapce mult, ieu zece cumpene, cân îi mai puțin ieu unsprezece, că la noi îi tare gre mulsoarea de pe măsură, că-i din astă sară, după sfântătu soarelui, până mâni la unsprezece, adecă la noi is două mulsori. Pe alte sace se ieu căce patrușprezece, ori și cincisprezece, scrâncime, dară sara, cân însărează, să mulg oile și a doua zî cân răsare soarele is mulsă și ieșăce de după strungă cu lapcile măsurii. Acolo-i o dreptate, că nu-s doi lapți, numa unu.

Brânză facem tătă vremea cât stau oile în hotar, o săptămână, iară brânza strânsă să vorovăsc sâmbrașii ce să facă cu e. Dacă să afle oamenii și li lipsă de ie în zăua numită, cân por-

³ I. Diaconu, *Păstoritul în Vrancea*, publicat în „Grai și Suflet”, București, 1930, vol. IV, fasc. 2, p. 297; autorul menționează același lucru în Vrancea.

nesc oile în munte, îș ie feștecare o cumpănă ori două. Dacă ieste unu, doi, care au lapce mai puțin, ș-o capătă și tătă. Și să ieu și ceriile⁴ baciului și a stârpariului, una ori două. Numa ca să poată lua brânza făcută în săptămâna aceea. Omu care ie o cumpănă ori două, să însamnă că o luat, și cân mere (merge) după cealaltă brânză, aceia i să trage.

La cumpănit, întâi când se mniertucii după brânză în munce, atunci scot ce-au dus de-acasă (jinars, tăbac, plăcinte ș. a.) și le dau în mână de baci, iară baciul le împărțăște la păcurari. După ce o petrecut cu cei de-acasă, baciul trimece după apă pântru carâmbgit. Și până vine cu apa, ne apucăm și îndreptăm vasăle, dacă îi unu mai ușor ca altu. După ce am îndreptat vasăle și păcuraru o vinit cu apa, punem apă în vasu cu care s-o carâmbgit lapcile; să ie carâmbu și-l băgăm în apă, până o băut în crestătura omului, care-i o măsură după brânză. După ce am măsurat în budacă măsura lapcelui, rădicăm vasele pă cumpănă, apoi brânza o țapăm gios din comarnic, ori pătul, pă nește țoluri frumoase, apoi o curățim să nu cie nici on leac de goz pă ea. Să pun pă cumpănă vasăle, dintre care în una să află apă, iară în cealaltă brânză, și să dă de zece, ori de unsprezece ori, pă cât lapce a avut mniertucu. După ce scapă c-on mniertuc să poroncește după celălalt sâmbraș, care o fost după cel dintâi pă carâmb, pă o zî numită, să să afle și iel la munce, la carâmbgit. Dacă iel nu vine în munce după brânză, adecă n-o ascultat de porunca baciului, îi așteptat o zî, două, pă a triia zî, dacă n-o sosit, i-o cumpănit-o pă sufletul lor, baciul și păcuraru, tăt așă cum cumpăne la tăți.

Cân mărg cu oile la munce, lapcile din mulsorile ge rând să mulge și să înceagă, ori să vinde la oamenii la care li lipsă. După ce sosesc la munte, tocmesc coliba, care-i rămasă din anu trecut, ori dacă nu-i de fel, o fac nouă, într-un loc mai frumos. Să alege loc, une-i puțân mai tare și mai păjiștit. Și apoi să face strunga mare, și la o săptămână ori două, după cum îi vremea de frumoasă, mută strunga. Îi o vreme ploioasă, la șapce, opt zăle, strunga să mută într-alt loc, ca să nu să facă tină, să nu șcioapăte oile. Când îi gata strunga, să pune săcurea în ea, la mulsoarea întâi, ca să nu să lege nimnic de oile acelea, cum nu să leagă nemnica de săcure; să mai pune și alt oțel tare, de care nu se leagă rugină, cân se mută strunga și cân să mută stâna în hotar, ie baciul cenușă și căcărază din strungă și le leagă într-o bândură și le pune în dășagi și apoi le duce în munte unde le țapă în vatra focului, în colină și în strungă, ca lapcele oilor să nu rămână în vecea strungă. De sare trăbă să grijim să n-o fure nime, că dacă o fură și nu știm cine-o furat-o, atunci ne omoară lupcii oile.

Cân oile să tâmplă să să strâce poroncește baciul la sâmbraș să-i trimită atgint giu, și păcurarii să duc la o culme de pcior, și fac o gaură, de le petrec în pământ. Une trec oile, le mulg

⁴ O cerie = 11 cupe de brânză

pă argint giu și acela lapce să țâpă în strungă și în vatra focului.

Cân îs oile sbrotecice, acea oaie care-i sbroacecă, să mulge pă tăciune și ăla tăciune să îngroapă în pământ, apoi să mulge de două, tri ori, pă tăciune și cu vremea scapă, că păcurarii nu le lasă să le cuprindă boala și năcazu. Căce unii fierb urzăcuțe de cele mărunțale și spală oile pă pulpă cu zamă de aceia, apoi după o vreme să așază bubele și scapă oile. Iară de să tâmplă ceas rău, să afundă strunga și oile cu zmăoaice ori cu tămâie.

Dacă Dumnezeu o strâns laolaltă oile și s-o dus în munce, și dacă dă Dumnezeu rând bun, șad laolată zăce, unsprăzece, mult douăsprezece săptămâni. Când îs douăsprezece săptămâni, ne pare c-am brânzit tare mult. După ce-o scăpat, să duc oamenii, în zăua ceia care o poruncit baciul că-i gata cu brânzătul, la munce, și-și aleg feștecăre, în boceiul lui, oile. Oamenii își iau la tăt boceiul on omm, adecă on baci de făcut lapce de toamnă. După ce le-o ales cum îi azi, mâne dimineață le măsură feștecăre să vadă cât lapce are și după tătă felia⁵ capătă o bărbântă de lapce. După ce o scăpat cu lapcile, să duce feștecăre om și-și alege oile, ca să-și grijască de iele cum și cum mai bine, că să apropie vremea de țâpat berbecii între iele.

Mai de mult mereu și Sălăuanii⁶ cu oile la iernat în munce, mai aes după Sâmedru și șădeau până după Bobotează și până până la Sfinț și după aceia coboră cu iele în sat.

La munce cumptene iarba ca să nu o pască și apoi o împărță la tăt boceiul, după câți oamini ierau. Împărțirea a făce cu ruda, la feștecăre. Dacă ierau patru boceie, feștecăre ave patru părți și apoi feștecăre bocei, după cum ave mniertuci, ave și drept să-ș facă fân. Ruda era de tri stânjâni. Amu nu să mai iernează cu oile sălăuanilor la munce, că așa s-o înmulțat oile de abge mai au ce paște. Atunci, din bătrâni, nu duceau cai în munte, nu era slobod și să duceau numai boii și oile.

Fân făceau sălăuanii în Pcișioru Calului, Capu Muncelui și Petrosu.

Salva – baciul Ilie Ani, ani 45 - 1932

De un deosebit interes este și povestirea fostului păcurar Iov Flore, care ne spune:

La începutul lui iunie, înainte de a mere oile la munce, să face lapce de primăvară în hotar și la poalele munților. După aceea vine vremea de împărțitul munților, mere feștecăre stăpân de păcurar cu sâmbrașii la muncele care li să vine lor. Acolo se strâng laolaltă, să sfătuiască unde să puie mutarea și cân să să împreune cu oile. Apoi, după ce să învoiesc mai multe gazde să-și strângă oile laolaltă, a doua dimineață le măsură. De cu sară mulg oile și apoi le strâng tăte și le petrec, după strungă, care-i împărțită în mai multe strungi, după câte hâjdăie sunt. În fața strungii sunt doi

⁵ Felie = ½ cupă

⁶ Sălăuani se numește populația din comuna Salva, județul Năsăud.

oamini de încredere, care să uită să nu treacă v-o oaie nemulsă. După ce le-o gătat de muls, le pornesc la păscut, că apoi a doua zi dimineață, când să mnițăște de ziuă, încep să le mulgă, feștecăre pã a lui. Înainte de a să începe mulsu zãc oamenii rugãciuni, fac mătãnii și să afumã apoi strunga de cãtã on copil ic, cu tãmãie; baci u catã vasãle dacã n-au apã pã fund, să cie goale. După ce mulge feștecăre oițãle lui, apoi să duce tãt sãmbrașu în mutare, unde baci u îi mãsura lapcele, cu carãmbu. Carãmbu are atãcea fețe cãte hãjdeie-s la stãnã. Gazda care ș-o mãsura lapcele iș face țãncușã, care-i atãta de mare cãt o mãrs carãmbu în lapce, și care vine crepatã în douã, dintre care una rãmãne la baci și a doua la sãmbraș. După muls tãți să sfãtuiesc cãce cumpene de brãnzã să dãie. Cãnd să întãmplã de dã Dumnezãu de să mulge mult lapce, să dã feștecăre om cãce patrusprãzece cumpene, iarã dacã mere stãnașu dupã brãnzã și aflã cã rãndu oilor este tãt așã, apoi dau cu cãceva cumpene mai grele.

Și așã stau la munce pãnã gatã de dat brãnzã la tãți mniertucii. Gazdele dacã vreu pot să ducã și lipã⁷, care rãmãne dupã ce să scoate urda din zãr. Mai capãtã feștecăre mniertuc și cãte o cumpãnã de urdã și unt.

Din bãtrãni pãcurarii ierau oameni voinici și tari, aveau goit⁸ bun, de rãsunã pãnã-n vale. Ei purtau suman cu glugã, amu să aflã mai rar. Pãcurarii îi bagã gazdele și le dau sãmbrie dupã învoialã, cu gazda. De cele mai desãori sãmbrași plãcesc pãcurarilor jitã și îi dau a patrusprãzecea ori a cincisprezecea jitã bunã. Gazda care are mai puțãne de zece jice, plãtește în loc de jitã bunã, cãce 20-25 lei de oaie și cincisprãzece de mniel. Un pãcurar are cãteva sute de oi, de aceea ca să poatã bgirui cu mulsu iș bagã ajutor, la care-i dã pãntru cã-l agiutã tãtã vara, pãnã la ales, opt ori zãce jice. Pã baci, care-i cel mai mare la stãnã, îl bagã oamenii și are platã bunã, adecãte capãtã dupã o sutã de oi, cãte o cerie de brãnzã. Baci u are de cele mai multe ori, un agiutor, care îl numãsc agiutor de baci ori tritibaci și capãtã platã mai puțãnã, cãte douã cerii și jumãtate, de brãnzã, ori dacã agiutoru îi mai slãbuț, capãtã numa douã cerii.

Dupã ce gatã baci u de fãcut brãnza la tãți sãmbrașã, vine on pãcurar în vale și înștiințeazã pã tãți stãpãnii și stãpãnii pã sãmbrași și apoi mãrg tãți la munce să aleagã oile. După ce o sosãt tãț, să duc la st'ãnã și o desfac în hãjdeie și apoi iși mulge feștecăre oile lui, apoi să duc și mãsura lapcele cu cupa, iar pãcuraru care-i bãgat pe lapce, le dã la feștecăre dupã o cupã de lapce, cãte șapte cerii de lapce acru, adecã îi dã un tar de lapce.

În munte mai stau atãta vreme laolaltã, cãte un botei, pãnã gatã de dat lapcele, apoi să aleg oile și feștecăre și le tomneazã pe a lui.

⁷ Lipã = zãrul rãmas dupã strãngerea urdei

⁸ Goit = glas

După ce dă Dumnezeu să scape bine cu lapcele, oamenii îș țân oile și la munce și la hotar și apoi cum să apropiere de iarnă să gândește feștecăre une să-ș poată ierna oile mai bine.

La noi avem munță hotărâți de către comună, care rămân de fân și care de pășunat. Primăvara, oile îș pe hotar. Până nu le scoace la munce, primaru dă poruncă cân să împart munți. Munți de fânaț rămân numa câte o vară, iară în altă vară să șcimbă așa că folosăsc tăți munți care-s mai așăzat, pe rând, unu de fânaț, celălalt de pășune. Primăria dă poruncă să se înscrie căce părți are fieșcare gazdă și fiecare casă are drept la o parce; iar omu căruia nu-i trăbe parce la munce, poate să o vândă altuia. După ce s-o gătat cu înscrierea la primărie, să împarce mincele în atăcea părți căce s-o înscriș. Tăt atunci să hotărăște care-i plata, apoi împărțăsc suma ce vine pântru muncele numit în atăcea părți, cât s-o înscriș pântru muncele numit în atăcea părți, cât s-o înscriș pântru muncele de fânaț. Bani ce se strâng sânt ai comunii, din care să plăceșce darea ce vine pântru muncele acela.

Cân ieste vreme potrivită hotărășce să să margă la împărțātu muncelui. Oamenii mărg tăți laolaltă, cu un delegat de la primărie. După ce o sosât și s-o hodinit puțin, să duc într-un dâmb, apoi care dintre oameni are poftă, mere și cată iarba, apoi să începe împărțărea. La început să împarce muncele în riduri⁹. În feșcare rid să află zăce până la douăsprăzece, ori trisprăzece părți, ba sânt și până la cincizăci de părți. După ce o gătat de împărțăt tot muncele în riduri, să începe să să liciteze, spunând trimisul primăriei că cine vre să margă în numitu rid, poate să-l ieie cu atăcea părți, apoi dacă să află alți care vreu să margă cu mai multe părți, să dă acelora tăt ridu. După ce s-o așăzat oamenii în riduri, să începe împărțirea feștecărui rid în moine¹⁰, pă care o măsură cu pași, ori cu ațale de la opinci, ori din vedere, după măsura ociului. Hotaru feștecărui să ști și apoi să ști că feștecăre moină trăbă să dăie câte un car ori două care de fân.

Une-i locu mai năsalnic¹¹, adecă mai greu de lucrat, acolo nu să îngesă așa tare oaminii. Cui trăbă pământ mult, să duce în loc rău, că acolo nu să îngesă să-l ieie.

Fân nu fac la munte numa oieș, fac și oaminii săraci care dacă pot îl aduc acasă, ca să-ș poată ierna jicele, dacă nu, îl vând.

La iernat pă munce mărg cam la lăsare de sac și după ce o sosât în munce mai mulce gazge, care au fân aproape, se învoiesc să facă un cort de iernat, care rămâne acolo din an în an. Lângă cort feștecăre azdă are căprăria lui și stauru lui ca să poată vedea tăce oile, fac tăce staorile în jurul cortului.

⁹ Rid = parcelă mai mare de munte.

¹⁰ Moină = parcele mici rezultate din împărțirea ridului.

¹¹ Năsalnic = loc mai accidentat și de obicei așezat în regiune de dos.

La munce stau până să gată fânul, care poate să țână câtă sfârșitu lui Faur ori Mărțișor, iară care au mai puțân fân, stau până la începutu lui Ianuar cân apoi să întorc în hotar unde au casă în câmp. Îi tare bine să se ierneze oile pă munce că acolo să intramă și le poț da și cetină care le curăță de călbază.

Apoi așă să țân pă la noi oițale, cu trudă și greutate, dară dacă dă Dumnezău bine, apoi avem și folos după iele, că fără de iele n-am pute trăi. Ce-i drept, din bătrâni, gazdele ierau mai mari și stânele ierau de căce două mnii de mânzări cu lapce. Dară amu s-o-nșcambat, îi tare greu de țanut oi.

Sângeorz, Iov Flore, 75 ani – 1932.

BISERICĂ
ȘCOALĂ
SOCIETATE

Învățătorul Ioan Jarda

Fotografie din colecția Dorin Dologa

BIOGRAFIA lui IOAN JARDA

---

director al școlii fundamentale din Năsăud, președintele reuniunii învățătoarești greco-catolice *Mariana*, membru în comisiunea administratoare ale fondurile școlare centrale și de stipendii din fostul district al Nasăudului, secretar al administrației fondurilor școlare confesionale greco-catolice districtuale, secretar al societății de împrumut și păstrare *Aurora* etc., citită în ședința adunării generale a reuniunii învățătoarești greco-catolice *Mariana*, ținută în Nasăud la 30 decembrie 1893.

IULIU POP

Onorată adunare generală !

Țin, că este timpul suprem să-mi exprim înainte de toate cea mai profundă mulțămită pentru prețuita D-Voastră atențiune, de care am fost norocos a mă bucura totdeauna, de câte ori numai mi-am luat libertatea a apela la aceea de la anulă 1884 încoace — și am apelat de multe ori — de la acest loc.

Regret mult, — foarte mult — că de astă-dată însă nu sunt în poziția plăcută, a vi-o atrage nici asupra unora obiecte de categoria celor de mai înainte, dar nici asupra ideilor celor mai noi, ce preocupă orizontul lumii pedagogice, cum e de pildă:

- Introducerea Higienii în școala populară ca obiecții de învățământ de sine stătător și în mod obligatoriu, despre ce a apărut un tratat în *Lumea literară* din Gherla cu început în numărul 21/1893;

- Introducerea scrierii perpendiculare, în care scop, chiar acum a apărut în tipografia c. r. din Viena un ABC-dar român de N. Ieremceviu-Dubău;

- Eliminarea literilor mari din alfabet.

Obiecțiunile față de ocuparea posturilor învățătoarești prin învățătoarese, etc. — și regretul meu se înfățișează drept ridicat la potență, când în loc de toate aceste, silit mă văd a apela la prețuita-va atențiune, astăzi, de la masa dizertantelui, pentru a o îndrepta pentru câteva momente asupra ranei dureroase, ce poartă unuia fiecare din noi și toți împreună în suflet, de când moartea, ce nu se slobode la târg nici cu capetele încoronate, ce n-au visuri, pentru a fi împlinite și nici cu cerșitorul, ce se zbuțumă-n lipsă, cu o lovitură atâta de tragică și într-un timp, atâta de neașteptat, ni-a răpit pentru vecii-vecilor din sânul celorlora vii pe vrednicul conducător al reuniunii noastre: pe

IOAN cândva JARDA

O rană simțitoare foarte a cauzat cel mai neînduplecat dușman al omului în inimile tuturor oamenilor de bine din acest ținut, dar mai ales în inimile noastre, căci numai o inimă de piatră poate rămâne neatins atunci când, admirând puterea de viață a bradului puternic din piscul muntelui, dintr-o dată-l vede culcat la pământ sub proclata lovitură a trăsnetului și cuprins în lung și-n lat de flăcări, care lasă-n urmă-le cenușă — numai cenușă.

O inimă de marmură numai poate privi neatinsă, cum valurile fără fund înghit deodată și pe veci pe un năier, care le și conducea naia vieții cu atâta dexteritate în interesul neamului, din care făcea parte și a familiei sale și — în cele din urmă numai o inimă de granit poate rămâne nemișcată, când vede, că o stea cu o iuțea uimitoare dispare în vecinicie chiar când culmina-n lumină!

Ei, dar noi învățătorii n-avem inimi de piatră, noi avem — și așa trebuie să avem — inimi simțitoare pentru toți ce e bun, frumos, folositor și înălțător, însă și pentru ce e zdrobitor la suflet — și între împrejurări zdrobitoare a trecut la cele eterne regretatul nostru președinte, cu a cărui schițe biografice, — urmând solicitării colegilor mei și urmând procederea acelor operatori, care pentru a alina anumite dureri nu află alt mijloc mai potrivit, decât deschiderea din când în când a rani cu durerea, — cea ce fac și eu, când spre alinarea durerii sufletești din pieptul omenesc reamintesc subiectul durerii — aș dori a ocupa prețuita atențiune a adunării de azi a reuniunii *Mariane*, căreia după cum am zis datorez atât de mult în punctul acesta.

Onorată adunare!

Flăcările pornite la sfârșitul veacului trecut din Franța spre șesurile și munții Europei, pentru ca să ia corp măreața idee a libertății, frățietății și egalității — durere rămasă și azi în multe locuri numai ideea — ajunseseră la marginea patriei noastre, când în comuna românească Sângeorgiu la 18 Faur 1847 se născu fericitul Ioan Jarde din părinții pe lege căsătoriți: Dănilă Jarde adoptat *Mărcus* și muierea sa Ana, ca militară, de religie greco-catolică sub nr. casei 305, după cum se zice în Testimoniul bapțial de la numărul 35—1875 din ziua de 9 august 1875.

Ioan, deci încă nu era de un an, când la 1848, flăcările celui mai îngrozitor război, a *războiului dintre noi* cuprinsese patria noastră de la Carpați până-n Adria.

Pentru a ne procura informații referitoare la predispozițiile sale ereditare, care ne vor călăuzi apoi în dezvoltarea lucrurilor și a căroră pedagogia modernă le dă o deosebită atențiune..., să aruncăm o privire asupra părinților acestuia și asupra familiei lor.

Tatăl său Dănilă Jarda s-a născut în 1812 în «ajunul foametei celei mari — cum numesc bătrânii lipsa de bucate, ce a bătuit acest ținut de la 1813—1817 așa de tare, încât au fost siliți bieții oameni a se nutri cu pâine pregătită din scoarță pisată de ulm.

Stimatul domn Silviu Sohorca, preotul Sângeorgiului, în epistola sa informatoare din ziua de 25 noiembrie a.c. se exprima astfel despre Dănilă Jarda: *a fostă un om de caracter ferm, om rezolut și franc, cum erau oamenii noștri, grănicerii cei vechi. A fost în deosebite rânduri primarul comunei, sau jude — cum se numeau primarii pe timpurile cele bune cu un cuvânt om luat în seamă. Ca toți economii noștri sârguincioși a avut și o stare materială bunicică, deși a avut de crescut o familie numeroasă, deoarece trebuie să observ, că Ioan a fost primul fecior din a doua căsătorie.*

Din această căsătorie, care a a contras-o la 1846, cu Ana de origine din Prundul-Bârgăului s-a născut Ioan, Senia, Alexa, Vasile și Magdalena. „Și acea împrejurare trebuie să o observ, că fericitul Dănilă Jarda, pe vremea graniței, a fost conscribat la un număr de casă rămas de vacan cu sesiunea, ce se ținea de ea și astfel nu arareori obvine purtând la Matricolă conumele Mărcuș, cum e chiar purtându la Matricule conumele Marcuș, cum e chiar la Matricula botezului: Ioan, — în alte locuri: Dănilă Jarda, alias Marcuș.

Din cele expuse în această epistolă apare că tatăl fericitului Ioan Jarda acea epistolă apare, că tatăl a avut înclinare spre carte, apoi o voia tare în lucrurile bune și plăcute lui Dumnezeu, căci așa definesc eu caracterul ferm.

Urmând Dănilă Jarda dragostea ce purta în sine pentru carte lăsa, ca fiul său Ioan — după ce umblase anul 1854 și 1855 în școala elementară din Sângeogiu, ce pe acele timpuri se numea *națională* să intre-n școala trivială de acolo.

Testimoniul său scolastic din Sângeorgiu din ziua de 1 aprilie 1857 a cărui clausul sună: *Dieser Schüler verdient daher die Erste Fortgangsklasse mit Vorzug gesetzt zu werden*¹² ne vorbesc destul de apriat, că predispozițiile tatălui se afirmă tot mai mult în fiul său.

În anul 1858 intră în clasa a III-a a Școlii normale din Năsăud.

Testimoniul din Năsăud din ziua la 26 iulie 1859, ne spune: *hat den beiden Semester des Schuljahres 1859 der öffentlichen Unterrichte sehr fleissig beigewohnt, sich in den Sitten sehr gut*

---

¹² Prin urmare, acest elev din prima clasă a dovedit un real progres

*verhalten und bei sehr guten Fähigkeiten, dann sehr eifriger Verwendung die vorgeschriebenen Gegenstände erlent*¹³.

Absolvând în anul următor clasa a IV-a școlii normale își puse Dănilă Jarda întrebarea, că ce e de început, căci pe la anul 1860 nu aveam gimnaziu la Năsăud.

Deodată se hotărî a-l duce-n Bistrița la gimnaziu, pentru ca întărindu-se pe deplin în limba germană, să-l poată da pe cariera militară, atât de multa prețuită de bătrânii noștri, în urma spiritului milităresc, cu care se nășteau.

Se vede că și-a schimbat hotărârea, căci încă-n toamna aceea părăseșe Bistrița și vine iarăși în Năsăud, unde intră în preparandia, care avea curs de 2 ani.

Această preparandie a dat nu numai acestui ținut, ci și altor ținuturi românești, un număr foarte însemnat de învățători zeloși și foarte însuflețiți pentru cauza învățământului nostru, așa încât pe acele timpuri singur atributul de *districtană* se privea de o anumită garanție pentru abilitatea pedagogică și simțămintele neprihănite ale respectivului învățător¹⁴.

În timpul de 2 ani petrecut în preparandie a trebuit să primească impresiunea despre nestatornicia lucrurilor din lume, căci pe când, atât în școala trivială din Sângeorgiu, cât și în cea normală din Năsăud domina spiritul riguros milităresc cu limba cea germană, pe atunci în preparandie lucrurile luaseră un colorit românesc dominat de un spirit mai liberal.

Din ziua de 20 iulie 1852 îl prevede pe Ioan Jarda cu testimoniu de calificățiune, pe baza căruia își începe activitatea sa de 31 de ani de carieră învățătorescă.

Liniștite spiritele războiului *dintre noi*, predilectă Medusei, ce poarta pe cap șerpi în loc de pără, care război — judecată după constelația de azi — se poate asemăna cu flăcările, ce dau metalele ascunse-n pământ, nu însă ca prin acele să se consume, ci ca să treacă la un grad mai mare de strălucire, s-a început alt război, războiul ce-l poartă Palas Atenae cu întunericul și sălbăticia și a cărei militanți suntem și noi toți.

Văzând, adică popoarele patriei noastre, că ce pași uriași am făcut pe terenul culturii statele, care trecură mai înainte peste botezul de sânge, pornit din Franța, au primit convingerea, că ori trebuie să urmeze acelora, ori se renunță la viitor.

Aceasta din urmă nu era acum cu puțință, când spiritul conservării ajunsese la un grad atât de înalt al dezvoltării, deci silite s-au văzut a lua lupta culturală, ce se poartă astăzi cu o abnegațiune demnă de admirat.

---

¹³ A avut două semestre ale anului școlar 1859 unde a participat foarte sânguincios, s-a comportat foarte bine în maniere și studierea obiectelor prescrise, abilități foarte bune, foarte zelos în utilizarea lor.

¹⁴ *Minerva*, Bistrița, Anul IV, nr. 16, 15/27 august 1894, pp. 153-154.

Succesele cele strălucite obținute de popoarele Ungariei, în genere și în specia de maghiari pe terenul cultural de 30 ani încoace numai unei astfel de convingeri să pot a scrie.

Îndeosebi confesiunile cu conducătorii lor și-au câștigat merite nepieritoare în punctul acesta, cea ce chiar și actualitatea ne atestă cu atâta putere, căci datele statistice de la finea anului trecut ne spune, că dintre 16870 institute de învățământ elementare abia 812, cea ce corespunde la 4,81 % sunt de stat, 1934 adică 11,47% sunt de caracter comunal, în vreme ce romano-catolice sunt 5471, adică 31,48%, greco-catolice 2166, adică 12,86%, greco-orientale 1823, adică 10,89 %, helvetico 2388, din ce se vede destul de limpede, că la noi statul contribuie numai cu 4,81 %, comunitățile politice cu 11,4 %, iar cealaltă sumă o dau confesiunile cauzei învățământului poporal din Ungaria.

Copiii confesionali români, chiar pe timpul absolvirii fericitului Ioan Jarda din preparandie, simțeau tare lipsa învățătorilor, căci fericitul episcop Ioan, cândva Alexi, s-a văzut silit a chema mai pe toți preparanzii absoluți în Năsăud la sine, în Gherla, și apoi, prevăzându-i cu decrete de denumire, îl trimitea prin stațiunile de învățătorii de prin Selagiu și celelalte părți ungurene.

Astfel s-a întâmplat și cu fericitul Jarda — chemat fiind la Gherla, — cu decretul episcopesc din ziua de 25 octombrie 1862 numărul 2418 a fost numit de învățător pentru comuna Dobrin din Selagiu, unde servì 2 ani de zile.

Onorată adunare de azi își poate ușor închipui, cu câte neazuri a trebuit să se lupte un învățător pe acele timpuri, dacă va considera, că de obligământul instrucției generale nu era decretați, dacă nu va trece cu vederea, că nici susținători școlii în majoritate și nici organele administrative nu erau pătrunse ca azi de însemnătatea învățământului și respective a creșterii și în urmarea acestora nu putea să fie nici edificiul și nici ajustamentul cum se cade, — și ca icoana să fie mai completă, apoi să punem, — între astfel de împrejurări — de învățarea pe un tânăr de 15 ani, cum a fost și fericitul Jarda la anul 1862, când ocupă stațiunea învățătorescă din Dobrin.

Desigur la acele împrejurări a făcut aluzie fericitul președinte în cuvântul său de deschidere la adunarea generală din anul trecut, când făcânda o paralelă între trecutul și prezentul creșterii elementare, zise: *am început a instrui folosind ca tablă clopotorul, iar ca bănci scânduri pe picioare bătute în pământ* — voind a ne înbărbăta pe noi, care am fost norocoși a ne începe activitatea între împrejurări mai bine precizate, căci dânsul știa, că zelul învățătorului este în stare a produce rezultate mulțumitoare și între împrejurările cele mai dificile...

Nici împrejurările grele atinse mai sus și nici lipsa de practică n-au fost în stare a abate pe calea disperării voia tare a tânărului Ioan Jarda, a cărui embrion îl forma caracterul ferm al tatălui său, căci în decretul protopopesc din Poptelec la 5 octombrie 1864 numărul 169, cu care e rânduit

— cum se zice — a ocupa stațiunea din Moigrad. aflama scris: *După cum acesta atestat cu 2 acluse îl arată pe susnumitul om de omenie și bărbații demni de a fi învățător, Simione Timofy, îl rânduiesc de învățător în poporul din Moigrad districtul mie încrezut, interimar pe anul scolastic 1864/5, pe care poporenii din Moigrad să-l primească cu inimă mulțumitoare, administrator pe Moigrad George Popa, preotul de Bredu, să-l introducă și să impună poporenilor, șă-și deie școlarii la școală și soluțiunea de fapt omenesc să i-o deie.*

După serviciu de un an fericitul Jarda lăsă Moigradul, această comună de însemnătate istorică nepieritoare pentru ruinele amfiteatrelor române de pe hotarul său, care vorbesc cu un rost foarte puternic de mărirea coloniilor Traiane de oarecând și pe baza decretului episcopesc din ziua de 4 Septembrie 1865 numărul 2142 ocupă stațiunea învățătorescă din Aghireș, o comună la poalele Meseșului, ce desparte *Părțile ardelen*e de Ungaria proprie, în imediata apropiere a orașului Zalău.

Din clausularea decretului se poate conchide, că numirea lui Ioan Jarda de învățător pentru Agireș n-a putut fi chiar pe placul protopopului din Poptelec, căci că sună: *Să fie numai om de omenie și să se poarte bine*, această clausulă purta data 7 septembrie 1865 și numărul 119.

Tactul matur, zelul de fier și rezultatele acestora însă au schimbat opinia respectivului protopop.

Numai acela se poate pronunța asupra activității fericitului Jarda, dezvoltată în timp de 8 ani în comuna menționată, care sau are cunoștințe imediate sau informațiuni temeinice despre starea, în care se aflau lucrurile la ocuparea acestui post și despre starea acelora, când acesta părăsi Aghireșul.

La intrarea fericitului Jarda în acea comună locuitorii ei se aflau în niște divergențe foarte acute de naționalitate.

Spiritul său ager și tactul matur în toate procederile sale au fost în stare nu numai a restabili pacea și armonia între locuitorii comunei Aghireș, ci i-au succes a-i face să ridice o școală nouă. în carea își câștigau instrucția copii maghiari și români, căci așa erau locuitorii acelei comune.

Aceste se văd destul de limpede din atestatul datat din partea protopopului Bredului din Ortelec la 22 faur 1873 numărul 33 de următorul cuprins: *Subscrisul oficios și conștiincioasă mărturisesc, că Ioan Jarda născut în Sângeorgiu, districtul Năsăudului, ca docinte în Aghireș, tractul Bredului, concrezută grijei mele a avut și are o purtare morală exemplară, școala din nou edificată din Aghireș, care poate fi de model, mai vârtos diligenței lui se poate atribui, frecventarea acesteia de 80—90 prunci, care din început abia a fost 10—15, cum și răspunsurile lor la examen, cele exacte și regulate, care numai de la normaliști regulați s-ar putea aștepta, neobositei lui sirguințe să pot mulțumi, etc.*

În timpul activității sale în Aghireș agitația în interesul creșterii din patria noastră ajunsese la culme ceea ce în mod netegăduitor ne atestă Molnar Aladar la 1871...

Urmarea acesteia a fost, că la 1868 se decretează de obligamântul instrucției generale sub art. XXXVIII, din acest an... Sub ministeriul acestuia a începută la 1868 în luna lui Faur aparea foaia numită *Neptanitok lapja*, dar în 7 limbi a patriei, și trimițându-se fiecărui învățător gratuit în limba ce dorea.

Juriul expoziției din Viena s-a pronunțat despre aceasta foaie în un mod foarte măgulitor, ca despre un lucru unic în felul său în toata Europa.

Nu e de lipsă să descrie bucuria, ce a cuprins inima fiecărui învățător conștiu de chemarea sa în patria noastră, când creșterea s-a pus pe un fundament așa de solid în Ungaria.

Fericitului Jarda și în pocalul acestei bucurii i se turnară picuri de supărare, căci la 14 octombrie 1868, iubitul său tată e chemat la cele eterne, lăsând în urmă-i o familie pe cat de numeroasa, pe atât de lipsită de sprijin.

Ca să ușureze sarcina maicei sale fericitul Jarda, ca cel mai mare între frați, se hotărî a lua asupra-și creșterea surorii sale numită Magdalena, pe care mai târziu, după ajungerea sa la aceasta școală, o căsători după colegul nostru Onițu.

În anul următor, adică în 1869, fu chemat să ocupe stațiunea învățătorescă din locul său natal, cum se poate vedea din hârtia din Sângeorgiu din 9 octombrie 1869, scrisă de fericitul Tanco și alți fruntași din comună.

Acesta hârtie, cu tot conținutul său măgulitor, n-a fost în stare a-l îndupleca, ca să-și părăsească împrejurările sale cele regulate din Aghireș, — produsul spiritului său, — pe de o parte: iar pe de alta era reținut de vocația, ce avea pentru Selagiu; căci succedându-i a intra în legături de cunoștință foarte intime cu persoane influente, cum era Cosma Andrei. Actualul inspectorului regesc din Zalău, și Dr. Nichita, avocat tot acolo, au realizat împreună în ținutul Silvaniei una din cele mai mărețe idealuri ale fericitului Eotvos, — au înființat adică *Reunimea învețătorilor români sălăgeni*.

Cred, că nu va fi fără interes a cita câteva pasaje ale anelelor acestei reuniuni în punctul acesta, care anele au fost compuse, din încredințarea adunării generale a pomenitei reuniuni, de Gavrilă Trifa profesor preparandial, pe atunci la preparandia de stat din Zalău, astăzi transferat tot în calitatea acesta în Szabadka.

Se poate susține cu suflet liniștit, că toate câte s-au făcut în interesul românesc în acest ținut, prin acest profesor s-au făcut, și nimica fără de dânsul nu s-a făcut.

Transferarea lui diu Zalău a fost luat cu știință cu un puternic resens din partea multor Selăgeni, — căci *badea Trifa* nu numai era una serios lucrător la masă, ci și cel mai viabil petrecător în societate.

În anele amintite se zice la pagina 8 et sec:

În anula 1869 veni la Zalău, după ce-și absolvise studiile juridice, denumita fiind ca actual lângă inspectorul învățământului Josef Kerekes, Andrei Cosma, astăzi pietorele Eriului.

Starea învățământului poporal precum și cea culturală și materială a învățătorilor din Selagiu, în genere și în special a învățătorilor români era de o natură de a face să încerce remedierea nu pe un om atât de devotat binelui poporului său ca d-l pretore pe atunci actuar lângă inspectorul învățământului, ci pe orice român binesimțitor.

D-sa se puse pe cugete, cum s-ar putea delătura starea acesta deplorabilă.

Omenii, pe care îi portă același cuget, se află ușor. Actuarului Andrei Cosma nu-i fu greu a afla în persoana lui Ioan Jarda, învățător greco-catolic în Aghireș, comună în apropierea Zalăului, nu numai un învățător dester și diliginte, ci și un june gata a se înrola ori când de luptător pentru binele de obște.

Acești doi juni, pe care îi ocupa una și aceeași idee, iute se hotărâră a înființa o reuniune învățătorescă.

Aceste erau pe acele timpuri mijloace puternice, cum în adevăr și sunt, de progresare foarte dorite și protejate de repausatul ministru de culte și instrucțiune Baronul Josif Eotvos.

Planului acestora doi tineri se asociau și Dr. Ioan Nichita, care ca avocat nou își deschisese chiar pe acel timp cancelaria în Zalău.

După mai multe consfătuiri Ioan Jarda, îndemnat la aceasta de cei 2 consoți ai săi, în septembrie 1870 se adresă pe calea respectivelor protopopiate, într-un apel compus de dânsul către învățătorii din Selagiu și îi învită la o conferință, în cauza înființării unei reuniuni învățătoresci.

Trecând peste tempestatea, care a împiedicat pe toți trei tinerii amintiți de a participa la conferința convocată de ei înșiși la Băsești, amintesc numai atâta, că învățătorii, care în mânia naturii s-au putut aduna, aleseră — deși nu era prezent — pe loc pe Jarda de secretar, care pregătind toate operatele trebuincioase în cel mai scurt timpa posibil fu fericit a vedea reuniunea înființată pe bază de statute aprobate prin înaltul regim cu clausul din din 1 august 1871, numărul 16.356, iar cu ocazia adunării de constituire pe baza acestora, ținută la 10 septembrie a acelui an în Șimleul Silvaniei, Ioan Jarda e ales de vicepreședinte al reuniunii.

Cu câteva luni mai târziu fericitul Jarda, urmând Sfintei Scripturi, care zice, că „*nu e bine omului singur*, își alege soție pe Teresia Maior, fiica fostului cantor la biserica românească greco-catolică din Șimleul Silvaniei.

În anul următor la adunarea generală ținută în comuna Băsești, *cu mare solemnitate* cum se zice în memoratele Anale — Jarda a propus guvernului, ca cel mai vrednic învățător din acel ținut pentru premiere în bani.

Și acesta a fostă ideea fericitului Eotvos, care încă în 1868 a împărțit învățătorilor diligenți din visteria statului nu mai puțin decât 86.316 fl.

În 25 și 26 martie 1873 se supuse fericitul Jarda examenului de calificațiune pentru învățătorii școlilor normale, în Gherla, care îi succese în mod lăudabil, după cum se vede din testimoniul de calificațiune din Gherla la 26 martie 1873.

În 13 mai conduse pentru ultima oară adunarea generală a reuniunii învățătorilor români sălăgeni ținută în Robota, pentru că comitetul administrator dă fondurile scolastice centrale districtuale de aici în ședința sa ținută în 19 august 1873 îl alege de învățător adjunct la școala normală din Monor.

Parte numele cel bun, de care s-au bucurat școlile fondului central, parte emolumintele împreunate cu aceasta posta și parte atragerea, ce după lovituri de-ale sorții se arată în fiecare om către locul natal, au contribuit de fericitul Jarda, se simțea foarte fericit știindu-se numit, învățător normal în Monor însă numai să „vadă muritorul măru de aur, dar nu să-l și prindă mâna, așa-i este ursită și aceasta i-a fost dat și lui Jarda, căci chiar când era gata să plece din Aghireș la Monor iată holera din 1873, care a lăsat și în acest ținut triste aduceri aminte multora familii, îi răpește în Augusta soție.

O lovitură atât de grea n-a putut fi suportată nici de o construcția puternică de măsura fericitului Jarda, fără a provoca criza, căci dânsul încă căzu la pat în urma acesteia.

În adevăr multă amărăciune și mult venin i se mai dă omului în un pocal de fericire!

După îndurarea acestei lovituri îi era negru ținutul Selagiului, cum zicea el și astfel îndată ce i se înturnă spre bine părăsi Selagiul și încă pe vecie, lăsând în sufletul amicilor și cunoscuților săi icoana-i, în care se reprezenta: „învățătorul bun, omul laborios și onest în toate acțiunile sale și respectabil în apariția sa externă, după cum se pronunță profesorul Trifa în epistola sa din 4 decembrie 1893.

Ocupându-și postul din Monor funcționa acolo până la 1876 spre mulțumirea tuturor organelor scolastice.

În acest timp se căsători a doua oră și anume acum cu fiica cea mai mare a cancelistului pensionat Ștefan Neamț din Feldru, cu care a dus până la sfîrșitul vieții o viață dintre cele mai oneste și mai fericite, binecuvîntându-i cerul cu o fată și trei feciori.

Despre aceasta pereche se poate cu adevărat zice „că bărbatul a știut câștiga și muierea a știut păstra”.

La 1876 cu decretul din 2 septembrie numărul 225 este transferat fericitul Jarda la cererea proprie, în calitate de învățătorii definitivă la școala fundatională, pe atunci normală din Năsăud. care calitate i se decretase în celălalt an din partea Comitetului fondurilor scolastice centrale districtuale.

În Năsăud și-a găsit terenul a căutat zelul său, neobosit, căci îndată după așezarea lui aici, vedem pe fericitul Jarda ocupând loc în toate corporațiunile și societățile de nume bună și încă un loc, care-i impune activitate neîntreruptă și caracter nemaculată, așa de exemplu îl vedem în Comitetul și Comisiunea administratoare ale fondurilor scolastice districtuale, apoi în societățile înființate de inteligența din Năsăud, totdeauna cu intențiunile cele mai bune pentru interesele generale ținute precum la librăria *Concordia*, a cărei înființare au reclamat-o interesele părinților, care își poartă copiii la școlile din Năsăud și interesele fondurilor scolastice greco-catolice administrate aici, cari toate cereau, ca să ajungă la cărți scolastice, nu numai pe lângă prețuri pe cât se poate de moderate, ei totodată și cât se poate mai fără greutate, la institutul de credit *Aurora* care a paralizat nu numai acțiunea cămătarilor pe cât de mulți pe atât de fără suflet, căroro pe la anul 1870 au căzut jertfă un număr foarte mare de familii românești din comunele acestui ținut, la *Hebe* a cărei înființare ținea nu numai a valoriza cât mai bine apele minerale de la Sângeorgiu și *Valea Vinului*, ci și cât se poate mai potrivit cu interesele noastre.

Cu toate angajamentele, ce luase asupra-și fericitul Jarda în deosebitele corporațiuni și societăți, a știut nu numai a nu-și neglija oficiul său învățătoresc, ci dimpotrivă a obține, chiar pe terenul instrucției, distincții și laudătoare pentru sine și institut și încă-n cele mai critice timpuri; — a știut a asigura pentru sine și colegii săi interesele cele mai vitale ajunse în o poziție din cele mai disperate.

Cine nu-și aduce aminte între altele numai de cauza dreptului de pensiune a învățătorilor asigurați astăzi la fond¹⁵.

La anul 1885 ajungând ca comisar regiu baronul Desideriu Banffy peste averile grănicerești din fostul district al Năsăudului în cercetările sale află între altele, că atât administrația fondurilor centrale, cât și a celor confesionale greco-catolice și orientale e îndeplinit de un personal,

---

¹⁵ *Idem*, nr. 17, 1/13 septembrie 1894, pp. 161-164.

cea ce au făcut-o patronii din punctul de vedere a crușării șpeselor de administrare. Se mandează numai decât separarea administrației acestor fonduri și episcopul Gherlei Ilustritatea Sa Ioan Szabo și metropolitul Sibiului Miron sunt solicitați a lua în administrare fondurile confesionale din vorbă.

În fața unor interese atât de importante prelații numiți n-au putut ezita.

Ilustritatea Sa, episcopul de Gherla, primește prin fericitul canonic Coroianu administrația fondurilor scolastice greco-catolice de pe valea Someșului, Bârgăului și Șieului, și acesta o concrede membrilor senatului scolastic districtual, 13 la număr, care iau asupra-le aceasta sarcină în mod gratuit, garantând însă ori ce pierdere cu tot avutul lor material și moral.

Între acești membri mari la suflet aflăm și pre fericitul Jardea, care e încredințat cu îndeplinirea agendelor de secretar și controlor de la administrația fondurilor confesionale greco-catolice a celor 38 comune din fostul district al Năsăudului.

Dintre toate ocupațiunile sale afară de școală, soarta acestor fonduri a purtat-o mai la suflet.

Cel ce voiește să-și câștige o idee adevărată despre activitatea sa dezvoltată în interesul acestor fonduri, n-are decât să-și ia osteneala și să examineze, — fie și numai în trecere — arhiva aceloră ..., că va trebui să recunoască mai pe sus de toate, că tot actul, ba toată litera ieșită din pana sa țintea, ca:

1. Administrația acestor fonduri să rămână pentru toate timpurile în Năsăud, cea ce era reclamată atât de interesele morale, cât și de cele materiale a menirii acestor fonduri;

2. Ca interesele învățătorilor, legați la școlile susținute din pomenitele fonduri, să fie câtă mai bine precizate și asigurate.

Și lucra cu mult zel, căci avea convingere fermă, că lucra pe un teren nestrăin de chemarea sa și că îndeplinește o muncă în interesul celor mai vitale interese ale neamului său, căci rogu-vă, ce interese are astăzi una popor mai la suflet, decât cele reclamate de drapelul culturii, sub care alerga cu atâta neastâmpăr toate popoarele, ce ținea la viitorul lor din toată lumea!

Aceste vederi l-au hotărât și pentru întreprinderea călătoriei de la finea lui august și începutul lui septembrie a acestui an, care — cum vom vedea mai la vale — îi curmă firul vieții, chiar când mai rodnică-i putea fi activitatea pentru aceste fonduri scolastice.

Să-l urmărim însă pe terenul său!

La 1886 trecând la cele eterne fericitul director de la școla din Năsăud, Cosma Anca, corporațiunea învățorească de la acesta școală, luând în cumpănă greutatea situației, sub care geama toate instituțiunile noastre ajunse sub comisariat, apoi abilitatea și capacitatea fericitului Jardea de a face față cerințelor, în ședința sa de la 12 august îl alege de director pentru școala fundațională de

băieți și fete de aici. Această alegere s-a întâlnit și cu consimțământul autorităților competente, căci comisiunea administrativă îl aprobă în această calitate la 17 septembrie a acelui an în ședința de atunci sub numărul 981 și în cea din 12 octombrie 1888 sub numărul 952/1888.

Aș vorbi prea în cauza mea, dacă m-aș pronunța față de activitatea fericitului și mult regretatului meu director, — de acea onorată adunare prezentă mă vad obligat, mult dacă mă va dispensa de la acesta; — tot ce voi să zic este, ca Dumnezeu Sfântul să deie, că aceasta școală să-și poată numai păstra pentru toate timpurile numele, ce și-a eluat sub conducerea fericitului Jarda, căci de câștigat nu știu ce ar mai avea.

Era cu neputință, că direcția lucrurilor noastre luată de la 1885 încocoace să nu se lovească și de reuniunea noastră, care nu ajunsese a câștiga aprobarea modificărilor statutelor aprobate cu clausul de sub numărul 1893—1876, deși acele modificări, reclamate de împrejurări, s-au fost făcut încă în 1879 la adunarea generală din Sângeorgiu, a cărei vicepreședinte și mai târziu președinte era fericitul Jarda acum.

Cred, că e încă vie în memoria fiecărui din noi suspendarea activității acestei reuniuni întâmplată la 26/10 1889 sub cuvânt, că dacă și-a modificat statutele, n-ar avea statute, nu știu dacă și tot atâta de vie în memoria d-voastră și greutățile, cu care am avut a ne lupta cu toții în genere, dar mai ales fericitul ei președinte, până când la 1891 furăm noi toți și fu el fericit a ne vedea reuniunea învățătorescă greco-catolică *Mariana* pusă în cadrul și pe temeiul statutelor aprobate cu clausul înaltului regim de sub numărul 16506 și pentru a cărei câștigare ajunse fericitul Jarda în cele mai primejdiose dileme.

Dar pe când a fost norocos a vedea finalizată aceasta cauză, pentru care avea — precum am văzut din activitatea sa din Selagiu — o deosebită vocațiune, pe atunci n-a fost fericit a vedea finalizat cauza cu administrația fondurilor școlare greco-catolice din acest ținut, care a provocat și întreținut agitația ani de-a rândul în populația greco-catolică de pe valea Someșului, Bârgăului și Șieului.

Ba a fostă chiar de tot nenorocos, căci comisiunea administrativă de fondurile școlare greco-catolice în ședința sa din 25 august a. c. îl emite — pe lângă vicarul Rodnei — ca să facă o călătorie prin toate comunele, a căror fonduri școlare se administra în Năsăud, 38 la număr, pentru aducerea salariilor învățătoresci în congrăsuire cu dispozițiile art. de lege XXVI din 1893 cum și limpezirea socotelilor procentilor școlastici.

În urmarea acestei încredințări, parcurge toate comunele de pe valea Someșului, iar în 8 septembrie a. c. trece în valea Bârgăului.

Ajuns în comuna Tiha Bârgăului, după îndeplinirea lucrurilor oficiale, e invitat la părintele Dologa la cină, în societatea intelegenței de pe Bârgău.

După cină, chiar când se gătea să plece spre Bistrița, unde era așteptat — pe baza depeșei sale — de fiica sa măritată Scridon — în câteva minute își dete cea din urmă respirație, lovit fiind de apoplexie de inimă, abia în vârsta de 46 ani, dintre care 31 i-a îndeplinit pe terenul instrucției populare, într-un timp, când nimeni nu-și aducea aminte, căci fiecare se aștepta la cele mai frumoase fructe, ce promitea zelul său, practica sa și cunoștințele sale întinse.

Și dacă d-voastră cu toții cu o adâncă consternare ați luat la cunoștință trecerea la cele eterne a fericitului nostru președinte, într-un timp atât de neașteptat, vă puteți închipui cu ce durere, cu câtă amărăciune și cu câtă consolare a trebuit și trebuie să se lupte astăzi nemângâiata-i familia, când fu lovită să vadă numai osemintele acelu mai scump al său, — a aceluia pe care nevăzându-l timp de o săptămână, îl aștepta cu atâta dor.

Permiteți-mi la acest loc să întreb cu Zamfirescu, care în colecția sa de poezii intitulată *Cântece și plângeri* apărută în București la 1881, la pagina 270 scrie:

Spuneți-mi văi solitare,
Ce vă spune al nopții vânt,
Când în orele amare;
Totul tremă pe pământ?
Spuneti-mi, ce vă spună oare,
Cu un ecou de fiori
Tunete răsunătoare,
Ce pălesc pe muritor?
Și furtuna, ce mugește
Sus pe munții solitari,
Ce vă spune când zdrobește
Brazii-nalți și seculari?
Spuneți-mi, aceste unde,
Ce vă spun în cursul a lor,
Printre nopțile profunde
In limbajul plângător?
Spuneți-mi, ce vă șoptește
În minute de mister,
Steaua nopții, ce plutește.

Pe azurul din eter?
Și în serile senine,
Pe când cu suspin de dor.
Ce spun stelele divine,
Legănându-se în cor?
Spuneți-mi vai ce vă spune
Cântul paserei divina;
Când răsare și apune
Soarele p-un cer serin?
Spunuți-mi, nu vă spună oare,
C-al vieții noastre vis
Luce cât luce pe o floare
Roua nopților ... Am zisu!”

și să mă abat de la cale, acelora care ținând cu Bolintinianu zic:

Să moară bătrânul, ce fruntea-și înclina, Ce-și plânge trecutul de ani obosit, Să moară și robul ce-n lanțuri suspină, Să moară tot omul cu suflet zdrobit, căci nouă învățătorilor nu numai, că nu ni e iertat a cârti împotriva dispozițiilor Dumnezeiești, ci datorie avem a predica, că „Toate câte ni le trimite Dumnezeu sunt bune și folositoare.

În punctul acesta sunt pentru Coșbuc, care în colecțiunea sa de poezii intitulată *Balade și Idile* tipărită-n București a. c. la pagina 156 zice:

Dar știi un lucru mai pe sus
De toate câte ți-le-am spus:
Credința-n zilele de-apoi
E singura țăriă-n noi.
Că multe-s tari, cum credem noi,
și mâine nu-s!
Și oricât de-amăriți să fim,
Nu-i bine să ne deslipim
De cel ce viețile le-a dat
O fi-n viață chin purtat;
Dar una știi. Ea ni s-a dat
ca s-o trăimă.

Era sfășietor de inimă s-o vezi o familia lovită așa puternic și așa pe neașteptat; era dureros să privești la tristețea colegilor scumpului decedat și era intristătoare fața tuturor oamenilor de bine din aceste părți, însă în mijlocul tuturor acestora, toți au știut să-și păstreze atât prezența de spirit, încât onoarea din urmă, să nu lase nimica de dorit, căci osămintele scumpului decedat transportat de la Bârgău la Năsăud, acoperit nu numai de râurî de lacrimi de la ai săi, ci și de nenumărate cununi, depuse de corporațiunile a căror membru fu, între care și cea depusă de comitetul reuniunii noastre cu inscripția:

Vrednicului ei președinte, apoi de la amici și urmate de o mulțime de depeșe de la amicii și cunoscuții mai depărtați ori împiedecați și între care cea de la inspectorele comitatens de școle Magnificenția Sa d-l Dr. Csernaton de următorul cuprins:

Cu durere sinceră am luat știre despre neașteptata trecere din viață a bravului conducător spiritual și coleg, și mă alătur la condolianța corporațiunii învățătorescî, la 10 septembrie a. c. au fost petrecute în orele de după amiază cu o adevărată pompă în cimitirul greco-catolic de aici și așezate spre repausul etern vibrând mereu în aer în urma-le plângerile credincioasei sale soții Helena, apoi a copiilor săi iubiți: Maria măritată Dr. Scridon vicenotar comitatens, Dănilă student de clasa a VIII-a, Ioan în cl. a III-a și Ștefan în clasa I gimnazială.

În cele premerse am văzut pe fericitul Ioan Jarda, ca pe un învățător la culmea misiunii sale și ca pe un foarte însemnat factor a cauzelor acestui ținut; să aruncăm o privire asupra lui și ca cap de familie.

A fost cu neputință, că o activitate atâta de extinsă și o viață atât de cumpătată, cum a dus fericitul Jarda din tinerețele sale și până la finea vieței sale, să nu-și arate roadele sale mulțumitoare și pe terenul material.

Fericitulă Jarda a știut să-și țină totdeauna viu simțământul, care impune fiecărui părinte datorința de a-și asigura familia, și de aceea i-a si succes a crea o poziție materială pentru familia sa, așa încât acesta poate face față trebuințelor reclamate de o viață onestă și cumpătată.

Prin urmare și în punctul acesta și-a îndeplinit fericitul Jarda datoria, iar îndeplinirea datoriei — după cum se exprimă un amica al său — este virtute.

Onorată adunare generală!

Din toate, câte am expus până aici pe temei de acte și judecăți de-a oamenilor competenți reiese în deplina lumină, că fericitul nostru președinte s-a ridicat până la cel mai înalt pedestal, pentru care a avut pregătiri și și-a câștigat o poziție dintre cele mai onorifice și dintre cele mai influente în toate corporațiunile și societățile de nume bună din acest ținut asigurându-și și familia împotriva trebuințelor mai elementare.

Și când constatăm acest adevăr ni se impune oarecum de la sine întrebarea, că oarecum i-a succes fericitului aceste toate și încă-ntr-o viață scurtă și și acesta trăită-n trei lumi — lipsita de protecția, care cumpănește atât de mult, azi când se hotărăște soarta unuia ori altuia?

Activitatea ne-nteruptă sprijinită de o construcția, pe cât de compactă, pe atât de agilă, condusă de o minte agerită prin studiu și învățarea prin societățile alese, totdeauna între cadrele moralului, apoi buna înțelegere cu oamenii de inimă și știință a căror societate o caută cu multă sete și cu toate ocaziunile, au fost mijloacele, cu ajutorul cărora și-a eluat regretatul nostru președinte poziția atinsă.

Poziția fericitului Jarda eluată numai și numai prin forțele sale atât pe terenul moral, cât și pe cel material, trebuie să servească, ca un fel de admonițiune pentru toți acei învățători, care predomină de un fel de neîncredere în forțele proprii nu încercă nimica în viață, scuzându-se „că și așa pe învățător nu mai dă nimeni nimica” și iarăși de a stimula pentru toți aceia, car știind a pune preț pe sine să năzuiesc, cu toată ocaziunea a se afirma în cadrele buneii cuviințe.

Și acum apelând la indulgența onoratei adunări, de cumva aceste trăsuri biografice nu acoperă din deplin așteptările legate de ele și mulțăminda pentru paciință, doresc ca aceste trăsuri să lase în sufletul d-voastră urme neșterse îndemnându pe membrii acestei reuniuni la activitate neîntreruptă, dezvoltat totdeauna în cadrele moralului, căci sigur, că atunci nici rezultatele obținute de fericitul nostru președinte pe toate terenurile nu vor rămâne neajunse, cea ce ne va face mai demni de spiritul său care planează astăzi și va plana în toate timpurile asupra adunărilor acestei instituțiuni, până când acesta va da mereu înainte pe calea indicată de dânsul, de la care, convins că nu se va abate nicicând și cu care convingere închei¹.

Năsăud , 25 Decembrie 1893.

---

¹ *Idem*, nr. 18, 15/27 septembrie 1894, pp. 173-176.

LOCUITORI DIN SÂNGEORZ-BĂI PARTICIPANȚI LA PRIMUL RĂZBOI MONDIAL

1914 – 1918

- IV -

DORIN DOLOGA

În anul 1903 armata austro-ungară dispunea de efective care numărau în total 659.220 oameni. Armata austro-ungară nu era însă atât de puternică pe cât ar putea părea la prima vedere. Din totalul efectivelor armatei aproape jumătate (301.250 soldați), alcătuiau armata teritorială. În afara celor 23.800 ofițeri pregătirea soldaților era destul de redusă. Mai mult, armata austro-ungară era una extrem de eterogenă, fiind alcătuită din toate naționalitățile care intrau în compunerea imperiului. Loialitatea acestora față de împăratul Franz Iosif, în afara austriecilor, era una redusă, deoarece împăratul refuza aplicarea unor reforme care ar fi însemnat acordarea mai multor drepturi pentru ele. Maghiarii manifestau un atașament interesat față de monarhie, deoarece existența acesteia le asigura asupra popoarelor din jurul lor, dar doreau constituirea unei armate naționale care să fie scoasă de sub conducerea Vienei și să fie plasată sub conducerea exclusivă a Budapestei. În anul 1903 armata austro-ungară era formată din diferite categorii de ostași: 182 240 erau infanteriști (9 670 ofițeri și 172 570 soldați), 17 480 vânători (980 ofițeri și 16 500 soldați), 47 630 cavaleriști (1 770 ofițeri și 45 860 soldați), 40 180 artileriști (2 220 ofițeri și 37 960 soldați), 10 490 pionieri și trupe tehnice de căi ferate (570 ofițeri și 9 920 soldați), 3 910 militari erau încadrați la aprovizionare (440 ofițeri și 3 470 soldați), 5 580 sanitari militari (1 430 ofițeri și 4 150 soldați), 9 710 marinari (1 350 ofițeri și 8 360 soldați), iar 12 630 în școlile militare (2 110 ofițeri și 10 520 soldați). Alți 301 250 soldați alcătuiau armata teritorială. Comandamentul armatei austro-ungare era format din 5 670 militari (3 260 ofițeri și 2 410 soldați). În afara acestora în armata austro-ungară mai intrau 22 450 funcționari. În ceea ce privește procentul soldaților românilor pe categorii de arme (fără ofițeri), 7 % erau infanteriști, 3 % vânători, 1 % cavaleriști, 3 % activau la aprovizionare,

2 % erau sanitari, iar 5 % intrau în componența armatei teritoriale. În anul 1900 armata austro-ungară avea în compunere 110 regimente de infanterie. Dintre acestea, 102 regimente erau compuse din diferite naționalități care locuiau pe teritoriul imperiului, 4 regimente staționate în Bosnia-Herțegovina erau formate din sârbi și croați, iar alte 4 regimente de vânători din Tirol și Voralberg erau alcătuite din austrieci și italieni. Dintre cele 102 regimente compuse din diferite naționalități, un număr de 18 regimente de infanterie austro-ungară, desfășurate în Transilvania (8 regimente), Banat (2 regimente), Crișana (2 regimente), Maramureș (2 regimente), Bucovina (1 regiment), dar și Iugoslavia (2 regimente, din care unul se afla la Becicherecu Mare, azi numit Zrenjanin, în vechea regiune Banat) și Ungaria actuală (1 regiment, aflat la Bekescsaba, situat în vechea regiune Crișana), aveau în componența lor români, procentul acestora variind de la 5 % la 90 %. Aceste regimente erau următoarele: Regimentul 64 infanterie din Orăștie (90 % români), Regimentul 43 infanterie din Caransebeș (80 % români), Regimentul 63 infanterie din Bistrița (75 % români), Regimentul 50 infanterie din Alba Iulia (70 % români), Regimentul 51 infanterie din Cluj (70 % români), Regimentul 31 infanterie din Sibiu (65 % români), Regimentul 33 infanterie din Arad (60 % români), Regimentul 62 infanterie din Târgu Mureș (45 % români), Regimentul 61 infanterie din Timișoara (30 % români), Regimentul 37 infanterie din Oradea (45 % români), Regimentul 41 infanterie Cernăuți (40 % români), Regimentul 2 infanterie din Brașov (25 % români), Regimentul 5 infanterie din Satu-Mare (25 % români), Regimentul 85 infanterie din Sighetu-Marmației (25 % români), Regimentul 6 infanterie din Zrenjanin (15 % români), Regimentul 82 infanterie din Odorheiu Secuiesc (10 % români), Regimentul 6 infanterie din Novi Sad (5 % români) și Regimentul 101 infanterie din Bekescsaba (5 % români)¹. Printre soldații care au efectuat stagiul militar în armata austro-ungară și au luat parte apoi la primul război mondial în cadrul acesteia s-au numărat și cei din Sângeorz-Băi, ale căror cazuri le prezentăm în continuare:

Ilieșiu Ieronim s-a născut la 26.02.1885. El era fiul lui Ilieșiu Nechita și Ilieșiu Ioana (născută Utalea). La 24.06.1905 s-a căsătorit cu Strâmbu Maria, născută la 28.10.1884, fiica lui Strâmbu Alexandru și Strâmbu Marina (născută Buia). Împreună cu aceasta a avut un copil, pe Ioana, născută la 01.04.1908. La 06.10.1908 a fost încorporat pentru satisfacerea stagiului militar în cadrul Regimentului 32 honvezi din Dej, iar la 02.11.1910 a fost trecut în rezervă. La 02.08.1914 a

¹A. L. Hickmann, *Die Nationalitäten-Verhältnisse im Mannschaftsstande der k. u. k. gemeinsamen Armee. Die Infanterie-Regimenter nach dem Prozentverhältnisse der in dem entsprechenden Ergänzungsbezirke wohnhaften Nationem. Prozentueller Vergleich der Nationalitätenverhältnisse im Mannschaftsstande bei den einzelnen Waffengattungen der Landarmee und der Kriegsmarine nach dem 10jährigen Durchschnitt der offiziellen ungarischen Veröffentlichungen. Vergleichende Größe der einzelnen Truppenkörper der k. u. k. gemeinsamen Armee im Jahre 1902*, Druck und Verlag der Kartogr. Anstalt von G Freytag & Berndt, Wien.

fost mobilizat ca soldat în cadrul Regimentului 32 honvezi din Dej și a fost trimis pe front. În urma răniilor primite a fost diagnosticat cu calus la gambă și scurtarea membrului drept inferior cu 4 cm. La 18.12.1916 a fost reformat și lăsat la vatră¹.

Ionel Emil s-a născut la 18.08.1882 în comuna Sângeorz-Băi. El era fiul lui Ionel Dănilă și Ionel Palagia (născută Pop). La 20.02.1905 s-a căsătorit cu Pop Cătălina, născută la 05.05.1883 în comuna Sângeorz-Băi, fiica lui Pop Filip și Pop Nastasia (născută Oanea). Împreună cu aceasta a avut 3 copii: Ioana, născută la 18.02.1906, Ioan, născut la 13.11.1911 și Emil, născut la 30.06.1915. La 16.01.1915 a fost încorporat ca soldat în Regimentul 32 honvezi din Dej și trimis pe front. La 01.08.1915 a încetat din viață pe front. Rămasă văduvă, soția sa, Ionel Cătălina, s-a recăsătorit la 13.11.1930 cu Niculai Emil, născut la 01.07.1879 în comuna Sângeorz-Băi, fiul lui Niculai Toma. La 14.07.1942 Niculai Emil a încetat din viață².

Jarda Anton s-a născut la 27.01.1883 în comuna Sângeorz-Băi. El era fiul lui Jarda Alexa și Jarda Ileana (născută Râmbulea). La 01.10.1908 a fost încorporat pentru satisfacerea stagiului militar în cadrul Regimentului 63 infanterie austro-ungară din Bistrița, iar la 01.10.1911 a fost trecut în rezervă. La 17.02.1912 s-a căsătorit cu Flore Saveta, născută la 10.11.1886, fiica lui Flore Ion și Flore Ioana (născută Marica). Împreună cu aceasta a avut 2 copii: Maria, născută la 08.04.1913 și Maxim, născut la 13.10.1915. La 02.08.1914 a fost mobilizat ca soldat în cadrul Regimentului 63 infanterie austro-ungară din Bistrița și trimis pe front. La 12.06.1915 a dispărut pe front. Rămasă văduvă, soția sa, Jarda Saveta nu s-a recăsătorit ulterior³.

Jarda Maxim s-a născut la 18.06.1885 în comuna Sângeorz-Băi. El era fiul lui Jarda Ion și Jarda Ana (născută Gagea). La 16.02.1911 s-a căsătorit cu Andresi Marina, născută la 13.08.1890 în comuna Sângeorz-Băi, fiica lui Andresi Terente și Andresi Maria (născută Scridonesi). Împreună cu aceasta a avut 1 copil, pe Ioan, născut la 18.01.1912. La 16.01.1915 a fost încorporat ca soldat în cadrul Regimentului 32 honvezi din Dej și trimis pe front. La 10.10.1917 Jarda Maxim a dispărut pe front. Rămasă văduvă, soția sa, Jarda Marina, s-a recăsătorit la 13.01.1930 cu Râmbulea Alexandru, fiul lui Râmbulea Clement și Râmbulea Raveca⁴.

Jarda Samson s-a născut la 02.07.1889 în comuna Sângeorz-Băi. El era fiul lui Jarda Alexa și Jarda Saveta (născută Mustață). La 07.02.1914 s-a căsătorit cu Niculai Raveca, născută la 10.05.1895, fiica lui Niculai Alexandru și Niculai Paraschiva (născută Miherta). La 01.10.1900 a

---

¹ Serviciul Județean Bistrița-Năsăud al Arhivelor Naționale, fond: *Invalizi, orfani și văduve de război*, dos. 2475, f. 1-10; 12-14.

² *Ibidem*, dos. 2526, f. 1-3; 67; 9-17; 20-25 și dos. 2558, f. 20.

³ *Ibidem*, dos. 18-22.

⁴ *Ibidem*, dos. 2635, f. 2; 11; 19-22 și dos. 2659, f. 1.

fost încorporat pentru satisfacerea stagiului militar în cadrul Regimentului 63 infanterie austro-ungară din Bistrița, iar la 01.10.1903 a fost trecut în rezervă. La 02.08.1914 a fost mobilizat ca soldat în cadrul Regimentului 63 infanterie austro-ungară din Bistrița și trimis pe front. La 15.03.1915 a dispărut pe front. Rămasă văduvă, soția sa, Jarda Raveca, s-a recăsătorit la 01.08.1924 cu Rus Maxim, născut la 10.09.1896, fiul lui Rus Ioan și Rus Saveta (născută Sohorca)¹.

Jujan (Iujan) Vasile s-a născut la 10.06.1876 în comuna Sângeorz-Băi. El era fiul lui Jujan Lazăr și Jujan Irina (născută Andronesi). La 01.10.1896 a fost încorporat pentru satisfacerea stagiului militar în cadrul Regimentului 63 infanterie austro-ungară din Bistrița, iar la 01.10.1899 a fost trecut în rezervă. La 11.02.1911 s-a căsătorit cu Gagea Saveta, născută la 22.03.1884, fiica lui Gagea Onisim și Gagea Maria (născută Algeorge). Împreună cu aceasta a avut 2 copii: Alexandru, născut la 01.02.1909 și Ioan, născut la 27.03.1913. La 02.08.1914 a fost mobilizat ca soldat în cadrul Regimentului 63 infanterie austro-ungară din Bistrița și trimis pe front. La 08.07.1917 a dispărut pe front².

Lupșor Alexandru s-a născut la 10.10.1878. El era fiul lui Lupșor Andrei și Lupșor Cătălina. La 05.10.1899 a fost încorporat pentru satisfacerea stagiului militar în cadrul Regimentului 63 infanterie austro-ungară din Bistrița. La 07.10.1900 a fost înaintat la gradul de fruntaș. La 16.12.1902 a fost trecut în rezervă. La 17.02.1906 s-a căsătorit cu Mutu Cătălina, născută la 01.10.1882, fiica lui Mutu Ion și Mutu Maria (născută Miștui). Împreună cu aceasta a avut 2 copii: Saveta, născută la 17.06.1908 și Ioana, născută la 08.07.1922. La 02.08.1914 a fost mobilizat ca soldat în cadrul Regimentului 32 honvezi din Dej și trimis pe front. În septembrie 1914 a fost rănit pe frontul din Serbia, iar la 05.04.1916 a fost reformat ca invalid de război și lăsat la vatră. În urma rănii primite a fost diagnosticat cu paralizia nervului radial de la mâna stângă, lipsa degetului inelar stâng și atrofia musculară a mâinii stângi³.

Lupșor Arsenite s-a născut la 24.02.1883 în comuna Sângeorz-Băi. El era fiul lui Lupșor Andrei și Lupșor Cătălina. La 07.02.1914 s-a căsătorit cu Gabor Ioana, născută la 11.11.1884, fiica lui Gabor George și Gabor Ileana (născută Hâruiță). Împreună cu aceasta a avut un copil, pe Ileana, născută la 24.06.1914. La 02.09.1914 a fost încorporat ca soldat în cadrul Regimentului 32 honvezi din Dej și trimis pe front. La 16.07.1915 a dispărut pe front⁴.

---

¹ *Ibidem*, dos. 2644, f. 8-13; 17-19.

² *Ibidem*, dos. 2645, f. 7-11.

³ *Ibidem*, dos. 2770, f. 3; 15-16; 21-22.

⁴ *Ibidem*, dos. 2867, f. 16-19.

Lupșor Ilie s-a născut la 18.07.1888 în comuna Sângeorz-Băi. El era fiul lui Lupșor Ștefan și Lupșor Palagia (născută Sohorca). La 01.10.1910 a fost încorporat pentru satisfacerea stagiului militar în cadrul Regimentului 63 infanterie austro-ungară din Bistrița, iar la 01.10.1913 a fost trecut în rezervă. La 14.02.1914 s-a căsătorit cu Andresi Cătălina, născută la 03.10.1893, fiica lui Andresi Ion și Andresi Ioana (născută Dobra). Împreună cu aceasta a avut 1 copil, pe Niculae, născut la 15.08.1915. La 02.08.1914 a fost mobilizat ca soldat în cadrul Regimentului 63 infanterie austro-ungară din Bistrița și trimis pe front. La 19.10.1917 a dispărut pe front¹.

(Va urma)

Fotografie din colecția Dorin Dologa

¹ *Ibidem*, dos. 2744, f. 16-19.

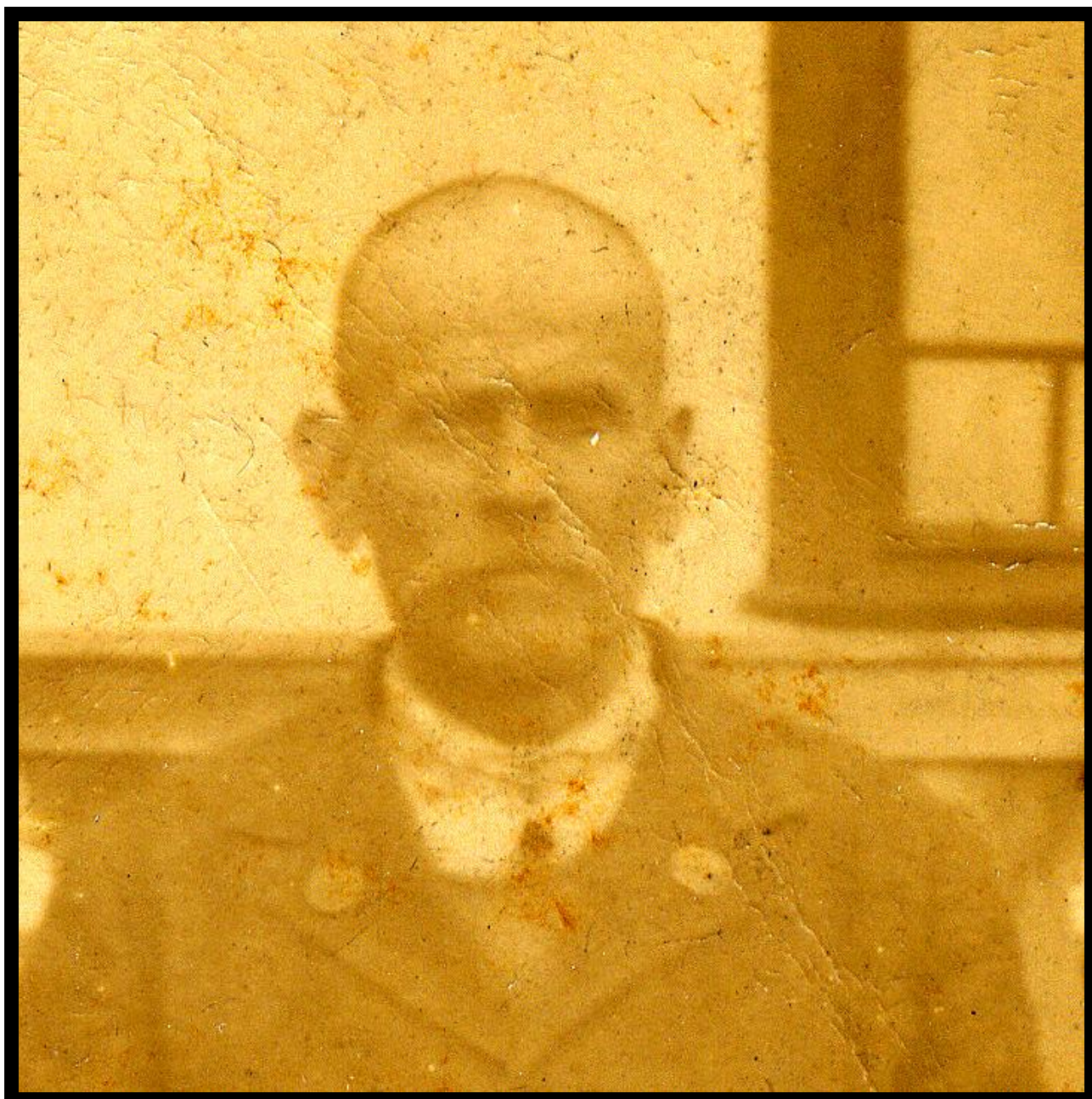

Fotografie din colecția Dorin Dologa

RESTITUIRI

Fotografie din colecția artistului Maxim Dumitraș

Fotografie din colecția artistului Maxim Dumitraș

M-a durut tristețea voastră...

OCTAVIAN SCRIDON

Îndeplinirea unui ordin ce mi s-a dat m-a adus în cetatea care v-a strâns pe atâția în pribegie. Și dorința mea cea mai vie a fost să alerg la casa voastră, unde prin grija Mareșalului auzisem că vi se asigurase un trai lipsit de griji, zile scutite de perspectiva întunecată a ceea ce putea aduce ziua de mâine. Și apoi am alergat cu drag la voi, pentru că simțeam că abătându-mi pașii pe acolo, mă voi regăsi pe mine însumi, cu tot ce de ziua de ieri a sădit în câmpiile unui suflet îndrăgostit de pace, de zâmbet și lumină.

N-aș vrea să vă supăr. Și totuși de ce să vă mint? Nici n-aș putea s-o fac, pentru că trăiesc în mijlocul unei vieți, care m-a învățat să privesc drept în față și să înfrunt cu îndrăzneală nemulțumirile oricui. Zadarnic aș încerca să mă amăgesc. Am fost la Căminul vostru al Ardelenilor refugiați și nu m-a întâmpinat ceea ce căutam.

Căminul studentesc mă obișnuise cu altă înfățișare, cu altă viață. Iată de ce m-a durut că nu v-am mai regăsit pe voi de altădată, deși unii erați aceeași pe care i-am cunoscut demult – din Cluj, Clujul Universității Daciei Superioare, Căminul Avram Iancu, Babeș sau Casa Învățătorilor.

Azi prea vă sunt încrețite frunțile și prea v-am citit multă tristețe în lumina ochilor. Și mă încercă îndoiala când mă gândesc la îndreptățirea înfățișării voastre chinuite.

Vă înțeleg amărăciunile unei sorți aspre, pentru că sunt propriile mele amărăciuni. Și eu, ca și voi, am fost alungat într-un sfârșit posomorât de toamnă dintr-un pământ de care mă legau cele mai scumpe amintiri și cele mai sfinte credințe.

Și eu, ca și voi, m-am despărțit cu greu de satul de căsuțe albe înșirate pe marginea Someșului ca măgelele pe ață, din Vărarea mai în sus.

Și apoi, și pe mine, ca și pe voi, m-a amărât de atâtea ori în vis icoana înlăcrimată a unei mame condamnată să-și petreacă într-o gară blestemată, parcă pentru cea din urmă oară, feciorul de care bătrânețea-i chinuită își legase atâtea nădejdi.

Pe toate acestea le-am trăit cu voi, le-am trăit alături de sufletul vostru. Și totuși nu m-am putut nicicând gândi că-mi pot revendica dreptul de a fi socotit robul durerii, ori voluptatea de a mă lăsa dezmiardat de adierile tristeții.

Acestea nu aparțin anilor noștri, nu pot fi un atribut al tinereții noastre.

Mai ales azi, când trebuie să fie mai vie ca oricând credința că viforul năpraznic nu cruță pe nimeni, să nu ne lăsăm pradă nostalgiei inutile a dorurilor neîmplinite.

Azi înving doar cei cu fruntea descreețită și privirea luminată de credință.

Ceilalți rămân în urmă uitați, disprețuiți.

... Am fost la voi și am plecat nedumerit, pentru că apoi zile de-a rândul să mă însoțească pe toate cărările așa de puțin „vitejească” acceptare a durerii, slugi făcându-vă tuturor renunțărilor.

Cei care mă cunoașteți doar din rândurile acestea, mă veți socoti, poate, un dascăl sfântos cu tâmplele ninse. Și cât aș vrea să simțiți că cel care v-a oprit azi în drum cu nedumeririle lui este din rândurile voastre. Un dascăl ce n-a apucat să simtă prea bine fiorul privirilor fascinante, privirilor de foc ale școlărilor lui.

– Iertați-l, pentru anii lui puțini, dreptul ce și-a luat de a vă chema pe alte drumuri, de a vă invita la masa altor idealuri.

El nu v-a înfruntat cu un sfat, ci v-a îmbrățișat cu o chemare care nu este numai chemarea lui, ci a Neamului, ce-și vrea tineretul pe câmpuri de lumină, înfruntând cu bărbăție hotărârile, uneori atât de capricioase, ale vieții, nu îngenunchind în fața lor.

Pentru că numai astfel, frați dragi ai durerii mele învinse și ai tinereții întotdeauna biruitoare, ne vom face vrednici de măreția vremurilor pe care Cerul le-a hărăzit generației noastre.

Numai astfel vom sluji, cu adevărat, dreptul și dreptatea pentru care luptă în clipa aceasta și ori atâția dintre cei cărora, să credeți, le-a fost ca și nouă atât de dragă viața.

Marile împliniri nu trebuie să ne găsească învinșii propriilor noastre slăbiciuni. Ci gata de luptă, gata de moarte.

Deva, mai 1942¹.

---

¹ „Ardealul”, Anul II, București, nr. 13, 30 mai 1942, p. 1.

CLOPOTARUL DIN SÂNGEORZ

AL. RUSSU

Era într-o zi de vară, mai spre înserat, când un moșneag uscățiv de statură înaltă, sprijinit în cârje, își târa cu multă greutate piciorul de lemn, care scotea la fiecare pas sunetul său caracteristic, impresionant.

Se grăbea să ajungă cât mai repede la bisericuța veche, - peste Someș, sub Pleșă – care, pe vremuri, fusese mănăstire pe alte meleaguri, unde luând cheia pusă pe grindă, deschisese ușa mică de la intrarea spre scările ce duceau în clopotniță. Cu o agilitate de pisică, își așeză piciorul său de lemn, fără greșală, pe fușteii scării, destul de înguste, strecurându-și trupul sleit de puteri prin gaura podului spre clopotniță.

Ne găseam în curtea acestei bisericuțe modeste, plină cu iarba pe care se jucau în ultimele raze ale soarelui, o droaie de copii zburdalnici, când micul clopot a început să cânte jalnica melodie, veunuaia dintre credincioșii părintelui Buga.

Grupuri de femei și bărbați, întorși trudiți de la câmp, treceau prin fața sfântului locaș, închinându-se cu multă smerenie, interesându-se, în taină, de numele celui trecut în veșnicie.

După un răstimp, sunetele clopotului au amuțit, numai bocănitul piciorului de lemn al bătrânului clopotar se mai auzea coborând scara din clopotniță. Era badea Luca, moșneagul, care se despărțea cu geu de acest prieten al bătrânețelor sale, în sunetele căruia se simțea mai aproape de Dumnezeu. Numai ei știau să vestească, prin cântecul lor, bucuriile sau jalea din sat. După terminarea ceremonialului sonor, tăceau în taină amândoi.

Am cunoscut pe acest moșneag octogenar în vremurile fericite din viața Sângeorzului. Îl găseam nelipsit din biserică în zilele de sărbătoare, când admiram ordinea în care erau înșiruiți bătrâni și tineri îmbrăcați într-un alb imaculat, acultând cu multă evlavie sfânta slujbă în mirosul de

tămâie. Nu era chip să stai pe un loc modest, undeva în tinda bisericii, căci ochii ageri ai „curatorilor” – aceste două cătane negre – Alexi și Buia, te descopereau și fără să vrei, te găseai așezat în strana de lângă altar, în loc de cinste, căci – cum spuneau ei – așa se cuvine.

Sângeorzul era pe atunci în plină zi de sărbătoare a tineretului, în care clocotea dorul de viață. Trecutul glorios al înaintașilor, care au putut rezista și hoardele tătare, strecurate pe această vale după distrugerea Rodnei; le da mari speranțe pentru un viitor strălucit.

Hora din sat, de lângă Someș, „Pe Prund”, cât și cea de la „Borcut”, erau admirate în fiecare sărbătoare de către vizitatorii stațiunii balneare. Erau, într-adevăr, admirabili acești flăcăi mândri, în dansul lor original, iar fetele cu cămăși bogate în broderii, purtau ștrengărește câte o zădie țesută în culori vii, al cărei colț era prins discret în cingătoare. Era pe atunci numai cântece și poezie, până într-o zi, când clopotul lui badea Luca a sunat mai dureros ca oricând... nu murise nimeni, nu era nici cerul cernit, erau cernite însă sufletele tuturor de marea durere...

Clopotul suna prelung și jalnic. În suntele lui s-a stins și badea Luca. L-a tras pentru ultima dată.

De atunci, clopotul nu-și mai schimbă sunetul care i-a fost imprimat de către moșneagul cu piciorul de lemn. Au încremenit notele, până în ziua Învierii...

Flăcăii s-au împuținat, mulți au luat calea pribegiei, nu mai sunt veseli, iar fetele au pe față imprimată o mină serioasă și surâsul a înghețat pe buzele lor. Drumul tuturor duce, acum, numai la bisericuța de lemn unde, împreună cu părintele durerii, sroaîn taină...¹.

---

¹ *Plaiuri Năsăudene*, București, anul I, nr. 2-3, 20 iulie-10 august 1943, p. 12.

RĂNILE COMUNISMULUI

Asemenea indivizilor, popoarele se deosebesc nu numai prin felul în care știu să și-l pună în valoare. Polonezii au reușit să dea nefericirii lor seculare definiția demnității, evreii și-au transformat martiriul în apoteoză. În ceea ce ne privește, știința potrivirii lucrurilor ne-a fost, din păcate, aproape întotdeauna am preferat să ne întâmpinăm oaspeții nu cu lacrimi, ci cu pâine și sare, și să ne oblojim rănilile în tăcere și singurătate. Există o mare singurătate în destinul poporului român și există o insuportabilă tăcere. Memorialul de la Sighet se naște din credința că această singurătate trebuie să înceteze. Și ea nu poate înceta decât dacă tăcerea încetează.

Ana Blandiana

„ÎNSTĂRIȚII” SÂNGEORZULUI

ALEXANDRU DĂRĂBAN

Încadrându-se în strategia complexă de sovietizare a României, procesul de colectivizare a agriculturii a fost învăluit de către regimul comunist într-o aparență nuanțată de legalitate, folosindu-se în acest sens de întreg dispozitivul legislativ: legi, decrete, decizii, hotărâri, dispoziții, instrucțiuni ministeriale¹.

O primă acțiune legislativă importantă și cu consecințe grave asupra populației rurale a fost decretul nr. 83 privind completarea unor dispoziții din legea nr. 187/1945. Decretul prevedea la art. 2 trecerea în proprietatea statului a următoarelor bunuri:

- *exploatările agricole moșierești* care au fost supuse exproprierii prin legea nr. 187/1945 și fermele model cu tot inventarul viu și mort, bunurile și instalațiile agricole aparținând acestei categorii;

- *toate creanțele, titlurile, precum și participările și drepturile cuvenite decurgând din activitatea exploatărilor moșierești expropriate.*

Erau exceptate: obiectele de uz personal și casnic, aparținând proprietarilor exploatării, care fusese expropriată².

Actul legislativ din 2 martie a reprezentat doar *prefața* procesului de colectivizare a agriculturii, declanșat oficial cu ocazia Plenarei Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român (P.M.R.), din 3-5 martie 1949, care fixa obiectivele ideologice de urmat în problema agrară, *îngrădirea exploatării capitaliste și pregătirea condițiilor în vederea organizării socialiste a agriculturii, pentru a asigura astfel înflorirea agriculturii și un nivel de trai din ce în ce mai ridicat al țărănimii*, politică față de țărănime fiind acum clar exprimată de Gheorghe Gheorghiu-Dej: *Ne*

---

¹ Sanda Borșa, *Colectivizarea agriculturii în fosta regiune administrativă Cluj (1949-1962)*, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2012, p. 28.

² *Ibidem.*

spijinim pe țărănimea săracă, strângem alianța cu țărănimea mijlocașă și ducem o luptă neîntreruptă împotriva chiaburimii...¹.

La nivel instituțional, pentru supravegherea îndeplinirii obiectivelor trasate de Plenara din 3-5 martie 1949, s-a format o Comisie Agrară, sub conducerea Anei Pauker (responsabilă cu colectivizarea din partea Biroului Politic), care controla și activitatea Ministerului Agriculturii². La nivelul comitetelor județene de partid au luat naștere secții agrare, iar pe plan local, comisiile agricole constituite pe lângă Sfaturile Populare, precum și organizațiile de partid sătești au avut un rol fundamental în procesul colectivizării agriculturii.

Un rol important l-au avut organele de Securitate și Miliție, care prin acțiunile întreprinse vor reuși anihilarea rezistenței țărănimii, teroarea constituind, practic, chintesența schimbărilor impuse de regim în mediul rural³.

Conformându-se cerințelor organelor superioare de partid și de stat, s-a dat o dispoziție de către organele raionale de partid la data de 12 martie 1949 un ordin prin care se cerea primăriilor să întocmească tabele nominale cu locuitorii mai înstăriți din comunele componente⁴. În rândurile ce urmează vom da publicității *Tabelul cu locuitorii mai înstăriți din comuna Sângeorz-Băi*, document semnat de primarul localității, Tiron Nicolae, și secretarul Vincențiu Ilieșiu.

Nr. crt.	Numele și prenumele locuitorului	Numele părinților	Data nașterii	Apartenența Politică (trecut/prezent)
1	Miron Paramon	Larion - Cătălina	20. IX. 1886	-/-
2	Tahăș Ion	Pavel - Ecaterina	10. V. 1877	-/-
3	Lica Alexandru	Maxim - Raveca	3. IV. 1891	Liberal/-
4	Gagea Saveta	Pantelimon - Palagia	31. I. 1891	Liberal/-
5	Lupoai Costan	Grigore - /	20. I. 1889	PNT ⁵ /-

¹ *Ibidem*, p. 29.

² *Ibidem*, pp. 30-31.

³ *Ibidem*, p. 31.

⁴ Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Bistrița-Năsăud (S.J.A.N.B.N.), *Fondul Pretura Plasei Rodna*, Adresa nr. 167/1949, fila 370.

⁵ Partidul Național Țărănesc (PNT).

6	Haliță Ioan	Iacob - Saveta	11. IV. 1893	Legionar/-
7	Buga Petru	Dumitru - Ana	10. X. 1920	-/-
8	Puițau Alexandru	Ion - Melania	5. XI. 1894	Legionar/-
9	Ciocan Solomon	Larion- Saveta	11. XI. 1882	-/-
10	Joja Anton	Vasile - Maria	3. IV. 1900	Liberal/-
11	Mărcuș Costan	Ilie - Ana	21. I. 1889	PNȚ/PMR
12	Oanea Alexandru	Vasile - Ana	7. XII. 1904	Goghist ¹ /FP ²
13	Larionesi Silivan	Nicolae - Maria	10. II. 1898	Cuzist ³ /-
14	Andronesi Dumitru	Donisă - Ana	1. IV. 1889	PNȚ/-
15	Georgeș Saveta	Iulian - Ana	2. VI. 1885	-/-
16	Jarda Maxim	Toader - Maria	31. VIII. 1895	PNȚ/-
17	Ruști Marian	Grigore - Nastasia	30. VIII. 1915	Legionar/-
18	Gabor Emil	Iacob - Saveta	28. VII. 1895	Liberal/-
19	Georgeș Nicolae	Nicolae - Raveca	17. V. 1916	Liberal/-
20	Pop Leon	Ilie - Ioana	1. II. 1912	Liberal/-
21	Hâruța Alexandru	Macedon - Ioana	5. IV. 1889	Liberal/-
22	Hâruța Marian	Alexandru - Maria	3. I. 1889	Legionar/-
23	Ciocan Ion	Vasile - Ana	13. XII. 1899	-/-
24	Lupoai Alexandru	Grigore - Ana	17. VII. 1893	PNȚ/-
25	Jarda Leon	Taoder - Maria	21. V. 1898	Legionar/-
26	Pop Anton	Ion - Maria	5. IV. 1879	Liberal/-

¹ Goghist = membru în partidul lui Octavian Goga.

² FP = Frontul Plugarilor condus de dr.Petru Groza.

³ Cuzist = membru al partidului lui A. C. Cuza.

27	Șorecău Login	Costan - Maria	9. III. 1890	PNTȚ/-
28	Alexi Flore	Simion - Floarea	14. VIII. 1915	PNTȚ/-
29	Olar Alexandru	Dănilă - Maria	16. VI. 1890	Legionar/-
30	Gabor George	Nistor - Ana	26. V. 1896	-/-
31	Cârcu Nicolae	Alexandru - Lucreția	3. IX. 1895	Legionar/-
32	Pop Maxim	Ion - Ioana	2. XI. 1898	Liberal/-
33	Lica Maxim	Alexandru - Nastasia	5. X. 1896	Liberal/-
34	Hâruța Alexandru	Ion - Ioana	29. V. 1885	Liberal/-
35	Hâruța Ion	Alexandru - Saveta	20. II. 1922	-/-
36	Hâruța Marian	Flore - Cătălina	1. III. 1901	Legionar/-
37	Haliță Alexandru	Iacob - Saveta	31. VIII. 1886	Liberal/-
38	Bolfă Maxim	Leon - Ioana	22. IX. 1905	PNTȚ/-
39	Oanea Ion	Moise - Maria	2. X. 1910	Legionar/-
40	Timoce Gherasim	Roman - Ana	5. XII. 1895	Liberal/-
41	Strugar Ion	Nicolae - Ioana	7. II. 1887	-/-
42	Lupșor Ilisie	Andrei - Saveta	3. I. 1886	-/-
43	Cicedea George	Ion - Ioana	9. V. 1878	Liberal/-
44	Algeorge Flore	Ion - Maria	11. VI. 1909	-/-
45	Hâruța Ilie	Sidor - Ana	14. VI. 1909	-/-
46	Berci Ion	Gavrilă - Saveta	17. VIII. 1898	-/-
47	Andresi Floarea	Niculai - Ana	28. IX. 1876	-/-
48	Algeorge Donisă	Filip - Ioana	31. XII. 1894	-/-

49	Algeorge Ion	Donisă - Ana	1. I. 1925	-/-
50	Șorobetea Solomon	Vasile - Saveta	3. II. 1893	-/-
51	Ilieș Maria	Alexandru - Măriuca	7. IV. 1876	-/-
52	Macavei Ion	Mihăilă - Floarea	5. V. 1895	Legionar/-
53	Bulța Ion	Alexandru - Ioana	17. XII. 1914	Legionar/-
54	Haliță Ion	Alexandru - Maria	1. X. 1895	Liberal/-
55	Ciocan Grigore	Vasile - Ana	20. III. 1909	Legionar/-
56	Abraham Solomon	Simion - Raveca	3. VI. 1904	Liberal/-
57	Hâruța Maxim	Alexă - Floarea	31. VIII. 1909	Legionar/-
58	Hâruța Maxim	Flore - Cătălina	30. VII. 1895	-/-
59	Buia D. Maxim	Dănilă - Saveta	29. VI. 1895	Legionar/-
60	Cordoș Emil	Iacob - Ioana	25. IV. 1880	-/-
61	Dumitraș Maxim	Ion - Saveta	17. II. 1880	-/-
62	Hâruța Maria	Augustin - Cătălina	10. I. 1894	Liberal/-
63	Hâruța Alexă	Sidor - Ana	8. IV. 1892	-/-
64	Lup Ștefan	Ion - Ana	7. V. 1907	Liberal/-
65	Gagea Macedon	Alexandru - Palagia	12. VII. 1899	Liberal/-
66	Flore Arsinte	Iovu - Cătălina	14. IX. 1905	Legionar/-
67	Buia Dănilă	Niculai - Ioana	3. XII. 1876	-/-
68	Cordoș Anton	Emil - Floarea	31. X. 1911	Legionar/-
69	Andresi Ion	Ștefan - Cătălina	1. II. 1880	-/-
70	Niculai Toma	Alexandru - Saveta	21. I. 1898	-/-

71	Dumitraș Saveta	Maxim - Saveta	23. IV. 1916	-/-
72	Ionel Cătălina	Filip Ioana	25. V. 1878	Liberal/-
73	Buia Maxim	Ion - Saveta	3. VI. 1880	Legionar/-
74	Buia Ion	Maxim - Floarea	3. VI. 1921	Legionar/-
75	Hâruța Maxim	Emanoil - Ileana	9. II. 1884	Legionar/-
76	Sfrângeu Anton	Ioan - Cătălina	10. III. 1902	Goghist/-
77	Rus Maxim	Ion - Raveca	5. IX. 1896	Legionar/-
78	Șot Ioan	Ilie - Ana	11. XII. 1884	PNȚ/-
79	Alexi Terente	Artene - Maria	2. VII. 1919	Legionar/-
80	Niculae Miron	Toma - Ioana	7. X. 1884	-/-
81	Ionel Ion	Emil - Cătălina	12. XI. 1888	-/-
82	Mecicu Alexandru	Ion - Cătălina	12. XI. 1888	Legionar/-
83	Joja Ion	Vasile - Maria	19. XII. 1910	Legionar/-
84	Pop Flore	Ioachim - Ana	13. I. 1880	Liberal/-
85	Pop George	Flore - Nastasia	20. III. 1907	-/-
86	Cârcu Costan	Iacob - Saveta	31. VII. 1883	Legionar/-
87	Buia Anton	Dănilă - Saveta	21. VIII. 1907	Legionar/-
88	Răzvanță Maxim	Larion - Ileana	28. XI. 1894	-/-
89	Pop Nicolai	Ilisie - Saveta	30. IX. 1893	-/-
90	Marica Paramon	Iacob - Ioana	29. X. 1898	Legionar/-
91	Miron Simion	Nichita - Ana	26. VII. 1896	-/-
92	Rus Alexandru	Nichita - Ioana	3. III. 1880	-/-

93	Timoce Traian	Roman - Lucreția	5. II. 1895	Legionar/-
94	Berci Maxim	Iulian - Saveta	11. III. 1907	Legionar/-
95	Buia Alexandru	Ion - Ioana	17. IX. 1910	Liberal/-
96	Gagea Ion	Algeorge - Ileana	21. III. 1890	Legionar/-
97	Pop M. Ion	Maxim - Saveta	27. II. 1880	Legionar/-
98	Costan Alexandru	Filip - Saveta	30. IV. 1880	-/-
99	Luci Ion	Ilie – Maria	1880	-/-
100	Lazăr D. Ilie	Donisă - Floarea	1907	-/-
101	Niculai Emil	Leon - Nastasia	1910	Legionar/-

După cum se poate vedea din acest tabel, printre o covârșitoare majoritate a bărbaților, au fost trecute și femei. Din lipsă de spațiu nu am trecut suprafața proprietăților, numărul de animale și uneltele pe care le aveau. Se mai poate observa că doar un locuitor a împărtășit ideologia PMR. Mulți dintre cei enumerați mai sus îi vom găsi, nu peste mult timp, târâți prin procese pentru nepredarea cotelor, dar și mai grav, îi vom găsi trimiși în lagăre de muncă în diverse colonii din Bărăgan și de la canal.

№	Personas	Tata	huma	Sex	Age	Year	Birth	Death	Notes	Leg	Lib	Log	Proa	Proa
21	Henrieta Leiva	Alonso	Leiva	M	13	1899	17/11	22/12	0	1	24	2	1	1
22	Isabel An	Isabel	Ana	F	13	1899	17/11	22/12	0	1	24	2	1	1
23	Lucrecia Alexander	Agnes	Ana	F	17	1899	17/11	22/12	0	1	24	2	1	1
24	Jorda An	Jorda	Leiva	F	21	1899	17/11	22/12	0	1	24	2	1	1
25	Pa An	An	Leiva	F	5	1899	22/12	0	0	2	20	8	2	1
26	Hercules Lopez	Antonio	Leiva	M	9	1899	22/12	0	0	2	2	20	8	1
27	Alfonso Flor	Simón	Rosca	M	14	1901	22/12	0	0	2	1	24	1	1
28	Olga Meléndez	Soledad	Leiva	F	16	1890	22/12	0	0	2	1	16	7	2
29	José Jorge	Miguel	Ana	M	26	1896	14/3	30/8	0	1	16	4	1	1
30	Gemma Nicolas	Alfonso	Leiva	F	3	1898	14/3	30/8	0	2	1	17	4	1
31	Pa Leiva	An	Ana	F	2	1898	22/12	0	0	2	1	32	1	2
32	Liza Leiva	Alfonso	Antonio	F	5	1896	14/3	30/8	0	2	6	1	5	1
33	Henrieta Alameda	An	Ana	F	27	1881	14/3	30/8	0	2	1	15	4	1
34	Henrieta An	Alfonso	Leiva	F	20	1892	14/3	30/8	0	2	1	14	4	1
35	Henrieta Leiva	Flor	Catalina	F	1	1801	14/3	30/8	0	2	1	13	10	2
36	Henrieta Alameda	José	Leiva	F	21	1896	14/3	30/8	0	2	2	25	15	1
37	Holita Alameda	José	Leiva	F	21	1896	14/3	30/8	0	2	2	25	15	1
38	Bella Leiva	An	Leiva	F	22	1895	22/12	0	0	2	1	8	1	1
39	Olga An	Luís	Leiva	F	2	1910	22/12	0	0	2	1	23	4	3
40	Lucrecia Alameda	Rosario	Ana	F	5	1899	22/12	0	0	2	1	23	4	3
41	Flora An	Miguel	Leiva	F	7	1881	22/12	0	0	2	1	11	6	1
42	Luz An	Andrés	Leiva	F	3	1896	22/12	0	0	2	1	25	12	2
43	Isabel Jorge	An	Leiva	F	9	1878	14/3	30/8	0	2	1	22	1	1
44	Hercules An	An	Leiva	M	11	1899	22/12	0	0	2	1	17	2	2
45	Henrieta An	José	Ana	F	14	1895	14/3	30/8	0	1	2	1	60	6
46	Benita An	Benita	Leiva	F	17	1898	14/3	30/8	0	2	2	2	3	2
47	Andrés Flores	Nicolás	Ana	M	25	1894	22/12	0	0	2	1	5	2	1
48	Hercules An	José	Leiva	M	30	1894	22/12	0	0	2	1	7	2	1
49	Hercules An	Luís	Ana	M	1	1895	22/12	0	0	2	1	6	2	1

№	Personas	Tata	huma	Sex	Age	Year	Birth	Death	Notes	Leg	Lib	Log	Proa	Proa
50	Isabel An	Isabel	Leiva	F	3	1899	22/12	0	0	2	1	23	5	1
51	Isabel Leiva	Alfonso	Leiva	F	7	1896	22/12	0	0	2	1	7	1	1
52	Leiva An	Isabel	Rosca	F	5	1894	22/12	0	0	2	1	20	7	1
53	Bella An	Alfonso	Ana	F	11	1894	22/12	0	0	2	2	27	6	2
54	Holita An	Alfonso	Leiva	F	1	1899	22/12	0	0	2	1	30	3	1
55	Lucrecia An	Luís	Ana	F	20	1899	22/12	0	0	2	1	24	5	1
56	Abraham Alameda	Simón	Rosca	M	3	1891	22/12	0	0	2	1	1	1	1
57	Henrieta Leiva	Alfonso	Rosca	F	21	1899	22/12	0	0	2	1	6	1	2
58	Henrieta Leiva	Flor	Catalina	F	30	1881	14/3	30/8	0	2	1	29	5	1
59	Bella J. Leiva	Benita	Leiva	F	29	1898	14/3	30/8	0	X	1	27	1	1
60	Cordelia An	José	Leiva	F	25	1880	22/12	0	0	1	1	25	1	2
61	Henrieta Leiva	An	Leiva	F	17	1880	22/12	0	0	2	2	29	8	1
62	Henrieta An	Isabel	Catalina	F	10	1894	22/12	0	0	1	1	9	2	1
63	Henrieta An	José	Ana	F	8	1892	22/12	0	0	2	2	1	5	2
64	Luz An	An	Ana	F	7	1897	22/12	0	0	2	1	12	4	1
65	Lucrecia Alameda	Alfonso	Rosca	F	12	1899	22/12	0	0	1	1	23	5	1
66	Flora An	Isabel	Catalina	F	14	1895	22/12	0	0	1	1	18	5	1
67	Andrés An	Leiva	Catalina	M	5	1891	22/12	0	0	1	1	10	6	1
68	Bella An	Miguel	Leiva	F	3	1896	22/12	0	0	2	1	18	1	1
69	Cordelia An	Isabel	Rosca	F	21	1891	22/12	0	0	2	1	14	4	1
70	Andrés An	Hercules	Catalina	M	1	1880	22/12	0	0	2	1	14	6	3
71	Miguel An	Alfonso	Leiva	M	21	1898	22/12	0	0	2	1	8	2	1
72	Lucrecia Alameda	Isabel	Leiva	F	23	1896	22/12	0	0	2	1	8	2	1
73	Lucrecia An	Isabel	Leiva	F	3	1890	22/12	0	0	2	1	17	1	2

Nr.	Prezintă	Sot	Surse	Data			Loc			Preț		Cant.	Val.	Ani	Clas.	Observații
				An	Luna	Ziua	Str.	Com.	Num.	Tip	Tip					
70	Guia Ion	Leana	Flora	3	IV	1920	12	15	12	X	1	17				Logi
71	Konito Leana	Baron	Flora	9	I	1924	12	15	12		2	18	2	1	1	
76	Spregeu Anton	Ioan	Catolita	10	IV	1920	0			1	1	17	2	6	1	1
77	Rea Leana	Ion	Ranea	5	IX	1926	12	15	12		1	18	6	2		Logi
79	Sat Ioan	Hic	Ion	11	XX	1924	2	6	0		2	13	7	1	1	1
81	Alea Leana	Arta	Leana	3	VI	1919	12	15	12			1	10	2	4	1
80	Muciac Ioan	Ioana	Ioana	7	X	1924	6	12	0		1	2	11			1
84	Fmel Ion	Emil	Catolita	1	IV	1926	2	2	5		2	18	6	3	1	1
82	Leana Alexandru	Ion	Catolita	10	XI	1922	2	6	0		2	1	27	3	1	4
83	Ion Ion	Ion	Leana	19	XII	1920	12	15			2	1	14	4	1	3
84	Pop Flore	Joschin	Anna	13	I	1920	0		0			1	20	2	1	2
85	Pop George	Flore	Kostita	20	III	1907	2	6	15				20	3	1	4
86	Caceu Kostita	Ioan	Saveta	31	III	1923	0		0		2	1	14	2	2	2
87	Guia Anton	Luca	Saveta	21	VIII	1907	12	15	15		1	1	14	3	2	3
88	Konito Leana	Ioana	Saveta	28	XI	1924	12	15	15		1	1	9	3	2	
89	Pop Nicolai	Flora	Saveta	30	IX	1923	12	15	12		2	1	8	4	3	1
90	Leana Paramon	Jacob	Ioana	29	X	1929	0		0		1	1	2	2	3	
91	Leana Ioan	Ioana	Anna	26	VI	1926	2	6	15			2	1	26	3	4
92	Roa Alexandru	Nichita	Ioana	3	III	1920	2	6	15			1	17	1	1	2
93	Floreu Traian	Roman	Leana	5	II	1924	2	6	12		1	2	3	20	15	1
94	Guia Leana	Felicia	Saveta	11	III	1907	12	15			1	2	1	2	7	2
95	Guia Alexandru	Ion	Ioana	17	IX	1916	12	15	12			1	13		2	2
96	Pop Ion	Nicolas	Leana	21	III	1920	2	6	15				1	9		2
97	Pop Ioan	Leana	Saveta	27	II	1920	12	15	12		2	1	21		1	1
98	Caceu Alexandru	Felipe	Saveta	30	IV	1926	2	6	12		2	1	28	6	2	1

Nr.	Prezintă	Sot	Surse	Data			Loc			Preț		Cant.	Val.	Ani	Clas.	Observații
				An	Luna	Ziua	Str.	Com.	Num.	Tip	Tip					
99	Leana Ion	Hic	Leana			1920	12	15			1	1	10	7	1	1
100	Larar S. Hic	Leana	Flora			1927	12	15	12		2	1	20	1	2	4
101	Nicolai Emil	Ion	Kostita			1926	12	15	12		2	1	26	4	3	1

Se copiează de surse prezentate tabel
 manual.
 Sat Saingero - ziua 13 luna 1929

Primar:
[Signature]

Notar:
[Signature]

[Handwritten mark]
 95

Autorii:

DĂRĂBAN, ALEXANDRU, născut la 17 octombrie 1960 în Sângeorz-Băi, județul Bistrița-Năsăud. Licențiat al Facultății de Teologie Ortodoxă din cadrul Universității „1 Decembrie 1918” Alba-Iulia; Masterat în „Ortodoxie românească” – Facultatea de Teologie Ortodoxa din Cluj-Napoca; Are trei cărți publicate, precum și articole și eseuri în diferite publicații. Împreună cu profesorul Florin Hodoroga fondează revista *Pisani Sângeorzene*.

DOLOGA, DORIN, originar din comuna Romuli, județul Bistrița-Năsăud. Arhivist la Direcția Județeană a Arhivelor Naționale Bistrița-Năsăud. Absolvent al Facultății de Istorie din cadrul Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, doctorat la aceeași universitate între anii 2003-2010, specializarea Istorie Modernă, obținând titlul de doctor în anul 2010. A publicat o serie de articole și studii privind istoria Țării Năsăudului, dar nu numai, în *Revista Bistriței*, *Acta Bacviensa*, *Archiva Moldaviae*.

MORARIU, TIBERIU, născut la 26 septembrie 1926 în comuna Salva, județul Bistrița-Năsăud, decedat la 30 noiembrie 1982 în Cluj-Napoca. Se naște în familia (cu mai mulți copii) preotului greco-catolic din Salva, unde face întâia clasă primară. Celelalte trei le urmează în limba germană la Bistrița, de asemenea și primele trei clase de gimnaziu. Continuă la cel românesc din Năsăud după Marea Unire și absolvă în 1924. Se înscrie la Facultatea de științe a Universității *Regele Ferdinand I* din Cluj, secția geografie. În 1929 obține licența, iar în anul următor este trimis la Paris pentru specializare. În 1955 este ales membru corespondent al Academiei Române (Teodor Tanco, *Dicționar literar 1639-1997 al județului Bistrița-Năsăud*, Editura *Virtus Romana Rediviva*, Cluj-Napoca, 1998, p. 232).

POP, IULIU, vestit dascăl al Țării Năsăudului, membru al Reuniunii „Mariana” al învățătorilor năsăudeni.

RUSSU, AL., ofițer de carieră, un obișnuit al stațiunii Sângeorz. A cunoscut foarte mulți săteni sângeorzeni, fapt ce l-a determinat să scrie unele articole despre viața lor.

SCRIDON, OCTAVIAN, vestit profesor al Văii Someșului Mare, fiind profesor de Limba și Literatura română în Feldru, Năsăud și Sângeorz-Băi.

Cuprins

TRADIȚII

TIBERIU MORARIU, *Material etnografic și folclor din Munții Rodnei – II* - 7

BISERICĂ, ȘCOALĂ, SOCIETATE

IULIU POP, *Biografia lui Ioan Jarda*.....17

DORIN DOLOGA, *Locuitori din Sângeorz-Băi participanți la primul război mondial (1914-1918) – IV* - 33

RESTITUIRI

OCTAVIAN SCRIDON, *M-a durut tristețea voastră*.....41

AL. RUSSU, *Clopotarul din Sângeorz*.....43

RĂNILE COMUNISMULUI

ALEXANDRU DĂRĂBAN, *„Înstăriții” Sângeorzului*.....47

AUTORII.....57

CUPRINS.....58

Revistă sprijinită și finanțată de:

**CONSILIUL LOCAL SÂNGEORZ-BĂI
CASA DE CULTURĂ SÂNGEORZ-BĂI**

ISSN 2285-8229
ISSN-L 2285-8229